

**Crna Gora: Izgradnja autoputa Bar-Boljare –
Procjena ekoloških i društvenih uticaja**

**Analiza nedostataka & Paket dokumentacije za javni uvid
Dionica Mateševo – Andrijevića**

**PLAN UPRAVLJANJA ŽIVOTNOM SREDINOM I
SOCIJALNIM PITANJIMA**

Konsultant

PASECO SP LTD

26, Fokionos Negri str.,

11361 Atina, Grčka

Mart 2025. godine

Sadržaj

1	UVOD	3
2	OBIM I NAMJENA PLANA UPRAVLJANJA ŽIVOTNOM SREDINOM I SOCIJALNIM PITANJIMA (ESMP)	6
3	UTICAJI I RIZICI OBUHVAĆENI OVIM ESMP PLANOM	7
4	ORGANIZACIONA STRUKTURA.....	11
4.1	Upravljanje od strane kompanije MONTEPUT D.O.O.....	12
4.2	EPC izvođač – biće naknadno imenovan	12
4.3	Uloge i odgovornosti Sektora za zaštitu životne sredine, zradvlja i zaštite na radu (EHS) izabranog EPC izvođača.....	12
5	REZULTATI I ZAHTJEVI PROCJENE UTICAJA NA ŽIVOTNU SREDINU I SOCIJALNA PITANJA.....	13
6	PRAĆENJE, REVIZIJA, DOKUMENTOVANJE I IZVJEŠTAVANJE	14
6.1	Spoljno izvještavanje	14
6.2	Interno izvještavanje	14
6.3	Revizija ESMP-a	14
6.4	Praćenje i kontrola	15
6.5	Obuka	15
6.6	PRAĆENJE (MONITORING)	15
7	TROŠKOVI SPROVOĐENJA ESMP-A.....	15
8	PLAN UPRAVLJANJA ŽIVOTNOM SREDINOM I SOCIJALNIM PITANJIMA	17
8.1	Plan upravljanja životnom sredinom i socijalnim pitanjima u fazi prije izgradnje i tokom izgradnje	17
8.2	Operativni plan upravljanja životnom sredinom i socijalnim pitanjima.....	36

Skraćenice

AESR	Godišnji izvještaj o životnoj sredini i socijalnim pitanjima
CESMP	Plan upravljanja životnom sredinom i socijalnim pitanjima tokom izgradnje
CFP	Procedure slučajnog pronalaska
CHMP	Plan upravljanja kulturnim dobrima
CFP	Procedure slučajnog pronalaska
CLO	Službenik za odnose sa zajednicom
CoC	Kodeks ponašanja
DNP	Period odgovornosti za nedostatke
EBRD	Evropska banka za obnovu i razvoj
EHS	Životna sredina, zdravlje i zaštita na radu
EPC	Projektovanje, nabavka i izgradnja
ESAP	Akcioni plan za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja
ESIA	Procjena uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja
ESMP	Plan upravljanja životnom sredinom i socijalnim pitanjima
ESP	Politika zaštite životne sredine i socijalna politika
EU	Evropska unija
HSS	Zdravlje, bezbjednost i sigurnost
GHG	Emisija gasova staklene bašte
LARF	Okvirni plan za otkup zemljišta i raseljavanje
LARP	Plan za otkup zemljišta i raseljavanje
LMP	Procedura upravljanja radnom snagom
MNE	Crna Gora
MONTEPUT d.o.o.	Državna kompanija za upravljanje putevima, u svojstvu Rukovodioca projekta
MPR	Mjesečni izvještaj o napretku radova
OESMP	Plan upravljanja životnom sredinom i socijalnim pitanjima u fazi eksploatacije
PPE	Lična zaštitna oprema
PR	Uslovi za realizaciju
SEETO	Transportna observatorija za Jugoistočnu Evropu
SEP	Plan uključivanja zainteresovanih strana

1 UVOD

Auto-put Bar–Boljare (BBH), ukupne dužine 168 km, čiji sastavni dio predstavlja dionica Mateševo–Andrijevića, formira ogranak Transevropskog magistralnog puta (TEM) kroz Crnu Goru. Autoput Bar-Boljare čini dio evropskih putnih pravaca E-80 i E-65, kao i SEETO putni pravac 4 [granica sa Rumunijom/Vatin – Beograd (Srbija) – Podgorica (Crna Gora) – Bar (Crna Gora)]. BBH povezuje Jadransku obalu (Luka Bar) sa granicom sa Srbijom (Boljare), kao i sa lukama na Dunavu (Koridor VII i Koridor X), i dalje sa cjelokupnom mrežom takozvanih Panevropskih koridora, omogućavajući integraciju sa proširenom TEN-T mrežom na Zapadnom Balkanu.

Faze razvoja kompletnog autoputa su sljedeće:

- Dionica I: Smokovac–Mateševo
- Dionica II: Mateševo–Andrijevića i obilaznica Smokovac–Tološi–Farmaci;
- Dionica III: Andrijevića–Boljare
- Dionica IV: Podgorica – Đurmani

Namjera Crne Gore da realizuje izgradnju auto-puta Bar–Boljare datira još iz 2001. godine donošenjem odluke Skupštine da se pristupi izradi Prostornog plana („Službeni list CG“, br. 45/01). Prostorni plan Crne Gore do 2020. godine je naknadno usvojen 2008. godine („Službeni list CG“, br. 24/08), čime je rezervisan prostor kroz definisanje posebnog koridora za trasu autoputa BBH. Cilj definisanja ovog koridora bio je da zaštiti predmetni prostor od drugih prostornih zahtjeva i namjena (Prostorni plan, str. 133). Dana 19. oktobra 2023. godine, Vlada Crne Gore je usvojila Nacrt Prostornog plana Crne Gore do 2040. godine. Nakon sprovođenja javnog uvida i konsultacija, Ministarstvo prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine je 29. januara 2024. godine usvojilo i objavilo konačnu verziju Plana. Strategija razvoja saobraćaja Crne Gore (za period 2019–2035) uvrstila je završetak dionice Mateševo–Andrijevića kao dio auto-puta Bar–Boljare na jedinstvenu listu prioriteta infrastrukturnih projekata.

Dionica Mateševo–Andrijevića, koja je predmet ovog ESIA dokumenta, duga je 23,5 km (što čini približno 14% ukupne dužine auto-puta Bar–Boljare).

Slika 1: Autoput Bar-Boljare i dionica Mateševo - Andrijevice

Početna tačka predmetnog područja se nalazi odmah nakon petlje Mateševo (na dionici Smokovac–Mateševo), a završava se u zoni rijeke Kraštice, pritoke rijeke Lim, u blizini Andrijevice. Jedan dio dionice Mateševo–Andrijevice prolazi kroz teritoriju opštine Kolašin, dok se preostali dio nalazi na teritoriji opštine Andrijevice.

Aktivnosti na pripremi obavezne dokumentacije za dionicu Mateševo–Andrijevice realizovane su kroz dvije uzastopne razvojne faze, bez preklapanja.

Prva faza je započela 2008. godine izradom Generalnog projekta (Louis Berger SAS – Pariz, Simm Engineering – Podgorica), u okviru koje su razmatrane tri alternativna pravca pružanja trase. Projektna aktivnosti su nastavljene 2018. godine, kada je Vlada Crne Gore koristila tehničku pomoć (TA) finansiranu kroz bespovratna sredstva Investicionog okvira za Zapadni Balkan (WBIF). Na osnovu te tehničke pomoći i prethodnih aktivnosti finansiranih od strane Vlade Crne Gore, izrađeni su sledeći elaborati:

- Idejni projekat za dionicu Mateševo–Andrijevice, usvajanjem Varijante 3, koji je odobrila Državna komisija za reviziju 2022. godine
- Nacionalni Elaborat procjene uticaja na životnu sredinu (EIA) za dionicu Mateševo–Andrijevice (2024), za koju je dobijena saglasnost Agencije za zaštitu životne sredine Rješenjem broj 03-UPI-652/28 od 14. maja 2024. godine, na osnovu prethodno odobrenog Idejnog projekta.
- Preliminarni Elaborat o procjeni uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja (ESIA) izrađen u okviru WBIF tehničke pomoći, zasnovana na odobrenom Idejnom projektu, koja uključuje Plan za otkupa zemljišta i raseljenje (LARF) i Plan angažovanja zainteresovanih strana (SEP), dostavljena u julu 2023. godine, ali nije bila predmet javne objave.
- Preliminarni Elaborat o procjeni uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja (ESIA) izrađena u okviru Studije izvodljivosti za cjelokupan autoput Bar–Boljare (2021).
- Strategijska procjena uticaja na životnu sredinu izrađena za Detaljni prostorni plan za autoput Bar–Boljare (2008);

Druga faza je započela je u prvoj polovini 2024. godine i obilježila su je dva ključna faktora:

- (1) Namjera EBRD-a da kroz finansijsku podršku Vladi Crne Gore putem kredita finansira projekat, uz obavezu ocjene usklađenosti svih projektnih aktivnosti sa Politikom zaštite životne sredine i društva EBRD-a (2019) i odgovarajućim Uslovima za realizaciju, i
- (2) Odluka kompanije MONTEPUT-a da odgovori na već izražene zabrinutosti tri od ukupno osam zahvaćenih naselja, kroz unapređenje i formalizaciju aktivnosti angažovanja zainteresovanih strana u cilju razmatranja održivih alternativnih rješenja trase na kritičnim područjima (od izlaznog portala tunela Trešnjevik do petlje Andrijevića).

U nastavku je prikazan pregled trenutnog statusa aktivnosti i dokumentacije potrebne za nastavak razvoja dionice Mateševo-Andrijevića, kao i planirana dinamika:

- **Projektovanje i dinamika izgradnje:** Idejni projekat, koji obuhvata preliminarno trasiranje i dispoziciju, izrađen je 2022. i ažuriran 2024. godine (zbog izmjene pravca pružanja trase). Faza izrade Glavnog projekta očekuje se da počne 2025. godine nakon dodjele ugovora za projektovanje i izvođenje. Kompanija MONTEPUT predviđa rok za završetak radova od 60 mjeseci od datuma početka (uz dodatni Period odgovornosti za nedostatke od 24 mjeseca). Postupak nabavke sprovodi se u skladu sa EBRD Smjernicama za nabavku i korišćenjem Standardne tenderske dokumentacije EBRD-a.
- **Nadzor nad projektovanjem i izvođenjem radova:** Kompanija MONTEPUT je objavila poziv za Prekvalifikaciju za izbor nadzornog organa koji će vršiti kontrolu izrade Glavnog projekta i izvođenja radova za dionicu Mateševo–Andrijevića. Dodjela ugovora se očekuje početkom 2025. godine.
- **Tehnička pomoć:** kompanija MONTEPUT je objavila poziv za Prekvalifikaciju za izbor konsultanta koji će pružati podršku kompaniji MONTEPUT u upravljanju ugovorom o projektovanju i izgradnji za sekciju Mateševo–Andrijevića. Dodjela ugovora se takođe očekuje početkom 2025. godine.
- **Eksproprijacija:** Projekat zahtijeva sticanje prava nad privatnim zemljištem i imovinom kroz postupak eksproprijacije. Glavnim projektom će se precizno utvrditi potrebe za zemljištem i uticaje na ekonomsko i fizičko raseljavanje nakon razmatranja i primjene mjera ublažavanja. Postoje preliminarne procjene potrebnih površina i broja slučajeva raseljavanja. Promjena trase doprinijela je smanjenju fizičkog obima projekta, smanjenju obima eksproprijacije i raseljavanja. Ove promjene zahtijevaju izmjene ranije donijete i objavljene Odluke o javnom interesu.
- **Građevinski radovi:** Planirani početak pripremnih radova je sredina 2025. godine, dok će izvođenje stalnih radova započeti nakon odobrenja Glavnog projekta od strane Komisije za reviziju, sprovođenja Revizije bezbjednosti saobraćaja i izdavanja građevinske dozvole (očekuje se krajem 2026. ili početkom 2027. godine). Glavni projekat biće izrađen u poddionicama, pri čemu će za svaku biti izdavana posebna građevinska dozvola, što će omogućiti fazno izvođenje radova.

2 OBIM I NAMJENA PLANA UPRAVLJANJA ŽIVOTNOM SREDINOM I SOCIJALNIM PITANJIMA (ESMP)

Plan upravljanja životnom sredinom i socijalnim pitanjima (ESMP) je izrađen sa ciljem uspostavljanja sistema upravljanja identifikovanim uticajima na životnu sredinu i socijalna pitanja, kao i definisanja dodatnih mjera za ispunjenje Uslova za realizaciju (PR) ERBD-a, u skladu sa Politikom zaštite životne sredine i socijalnih pitanja ERBD-a iz 2019. godine, uzimajući u obzir nalaze Procjene uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja (ESIA) i rezultate procesa uključivanja zainteresovanih strana.

Radi ostvarivanja ovih ciljeva, ESMP definiše mjere ublažavanja neophodne smanjenje ili sprječavanje potencijalnih rizika i negativnih uticaja na fizičko, prirodno i socijalno okruženje, uključujući mjere za upravljanje rizicima po zdravlje i bezbjednost, kao i registar identifikovanih uticaja i rizika. Plan pruža pregled postojećeg stanja životne sredine i socijalnih uslova u zoni uticaja Projekta, rezimira potencijalne uticaje povezane sa predviđenim aktivnostima i propisuje mjere upravljanja potrebne za ublažavanje svih potencijalnih uticaja kroz niz tematski specifičnih poglavlja ESMP-a.

ESMP predstavlja mjere koje će biti sprovedene radi ublažavanja uticaja na životnu sredinu i društvo tokom realizacije Projekta. Konkretni ciljevi ESMP-a su:

- Sprovođenje strukturisanu listu aktivnosti koje će se sprovoditi tokom svih faza životnog ciklusa Projekta (prije izgradnje, tokom izgradnje i tokom eksploatacije), kako bi se osiguralo da se svim identifikovanim rizicima i uticajima upravlja na odgovarajući način, u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom i relevantnim međunarodnim standardima dobre prakse
- Uspostavljanje institucionalnog mehanizma sa jasno definisanim odgovornostima i nadležnostima za sprovođenje mjera iz ESMP-a.
- Minimizacija svih negativnih uticaja na životnu sredinu, društvo, zdravlje i bezbjednost koji mogu proisteci iz aktivnosti na Projektu, kroz sprovođenje predviđenih mjera ublažavanja, primjenu mjera kontrole i preventivnih postupaka identifikovanih tokom procesa ESIA.
- Sprječavanje ili nadoknada štete pogođenim stranama.
- Sprovođenje aktivnosti na Projektu u skladu sa crnogorskim zakonima i relevantnim međunarodnim smjernicama.
- Unapređenje pozitivnih uticaja Projekta na životnu sredinu i društvo..
- Osiguranje tehničke izvodljivosti i troškovne efikasnosti predloženih mjera.
- Uspostavljanje programa praćenja Projekta za efikasno sprovođenje mjera ublažavanja i sveukupnog sistema upravljanja životnom sredinom i društvom, kao i sistemima kontrole rizika.
- Razmatranje svih pitanja i zabrinutosti zainteresovanih strana.
- Pružanje garancije trećim stranama da će da će njihovi zahtjevi u vezi sa ekološkim i socijalnim performansama biti ispunjeni.

Tabelarni prikaz ESMP-a u nastavku definiše:

- Identifikovane potencijalne uticaje u skladu sa oblastima razmatranim u okviru ESIA,
- Predložene mjere ublažavanja uticaja, definisane u ESIA,

- Odgovorne strane za sprovođenje predloženih aktivnosti u oblasti životne sredine i društva (E&S),
- Procijenjene troškove sprovođenja (gdje je primjenjivo i/ili moguće izvršiti procjenu u ovoj fazi),
- Relevantne indikatore za praćenje učinka mjera ublažavanja uticaja,
- Procedure praćenja.

3 UTICAJI I RIZICI OBUHVAĆENI OVIM ESMP PLANOM

Radi adekvatnog upravljanja predviđenim rizicima i uticajima tokom faza izgradnje, a koji su identifikovani u ažuriranom elaboratu ESIA iz 2024. godine (na osnovu Idejnog projekta), kao i u nacionalnoj EIA, EPC izvođač će izraditi Plan upravljanja životnom sredinom i socijalnim pitanjima tokom izgradnje (CESMP), koji će uključivati sljedeće podplanove:

Tabela 1: Plan upravljanja životnom sredinom i socijalnim pitanjima tokom izgradnje i podplanovi

Podplan	Obim, uticaji/rizici kojima se upravlja
Plan upravljanja smještajem radnika	Ovaj plan je predviđen kao preventivna mjera, jer uspostavljanje smještaja za radnike još nije izvjesno. Plan detaljno opisuje strukturu i funkcionalnost kampa za radnike tokom faze izgradnje, sa ciljem sprječavanja neadekvatne organizacije gradilišta. Plan obuhvata: ▪ raspored kampa, ▪ pristup i bezbjednost kampa, ▪ smještajne i objekte kampa, ▪ pravila i uslove za zdravlje, bezbjednost i sigurnost, ▪ upravljanje otpadom i sprječavanje zagađenja, ▪ ponašanje u kampu i ▪ stavljanje van upotrebe.
Plan upravljanja radnom snagom (LMP)	LMP Plan uključuje obavezne klauzule i zahtjeve radi usklađivanja sa standardima rada i uslova rada na Projektu. Izvođač će usvojiti LMP priložen ESIA-i ili izraditi i usvojiti sopstveni plan koji je suštinski usklađen sa LMP iz ESIA-e.
Plan upravljanja životnom sredinom i socijalnim pitanjima	Praćenje aktivnosti opisanih u ESIA (Sekcija 9) i zahtijevanih nacionalnim propisima..
Plan upravljanja infrastrukturom i komunalnim uslugama	Plan ima za cilj smanjenje negativnih uticaja na postojeće infrastrukturne sisteme i poboljšanje postojeće situacije. Cilj ovog plana uključuje: ▪ smanjenje štete na infrastrukturnim instalacijama nastale građevinskim radovima, ▪ osiguranje da gubici budu privremeni i neznatni,

Podplan	Obim, uticaji/rizici kojima se upravlja
	▪ obezbjeđenje alternativnih privremenih puteva i dostupnost infrastrukture zajednici, i ▪ unapređenje uslova života kroz novu infrastrukturu.. Plan uključuje: procjenu komunalnih usluga, zahtjeve za zatvaranje puteva uslijed građevinskih radova ili unapređenja infrastrukture, mjere za smanjenje prekida saobraćaja, predloženi pristup izvođača za minimiziranje gubitaka infrastrukturnih usluga, pristup i aktivnosti za obavješćavanje i konsultacije sa relevantnim zainteresovanim stranama, postupke za praćenje sprovođenja
Plan upravljanja zdravljem i bezbjednošću na radu tokom izgradnje (ISO 45001:2023)	Ovaj plan ima za cilj obezbjeđenje bezbjednog radnog okruženja za sve zaposlene angažovane na gradilištu. Plan uključuje sljedeće mjere i aktivnosti: ▪ Primjena hijerarhije kontrola: eliminacija, zamjenu, tehničke (inženjerske) mjere, administrativne mjere i korišćenje lične zaštitne opreme (PPE), ▪ Obezbjedenje bezbjednog i zdravog radnog prostora okruženja, ▪ Spriječavanje povreda i oboljenja povezanih sa radom, ▪ Proaktivno praćenje i unapređenje performansi u oblasti zdravlja i bezbjednosti na radu (OH&S), ▪ Eliminacija opasnosti i smanjenje rizika po zdravlje i bezbjednost (uključujući systemske nedostatke); ▪ Korišćenje prilika za unapređenje zdravlja i bezbjednosti i rješavanje nesukladnosti u sistemu upravljanja; ▪ Ispunjavanje zakonskih i drugih obaveza; ▪ Ostvarenje ciljeva postavljenih u oblasti zdravlja i bezbjednosti na radu; ▪ Integracija ostalih aspekata zdravlja i bezbjednosti, uključujući dobrobit i blagostanje radnika; ▪ Definisanje odgovornosti u oblasti zdravlja i bezbjednosti, ▪ Identifikacija i klasifikacija opasnosti, sa posebnim fokusom na radove visokog rizika; ▪ Postupci i smjernice za bezbjedan rad – npr. radovi visokog rizika, rad u blizini ili na postrojenjima pod visokim naponom, rukovanje opasnim materijama, rad u zatvorenim prostorima, rad na visini, itd.; ▪ Obuka radnika u vezi sa rizicima i bezbjednosnim mjerama; ▪ Interna i spoljna komunikacija u vezi sa pitanjima zdravlja i bezbjednosti na radu. ▪ Upravljanje dokumentacijom
Plan reagovanja u vanrednim situacijama i upravljanja incidentima tokom izgradnje	Ovaj plan ima za cilj da spriječi moguće negativne uticaje na zdravlje i bezbjednost ljudi, imovinu i životnu sredinu, koji

Podplan	Obim, uticaji/rizici kojima se upravlja
	mogu nastati tokom izvođenja građevinskih radova na projektu. Plan obuhvata: ▪ Vremenske nepogode poput poplava, šumskih požara, bujičnih poplava, snježnih oluja, ▪ Drugi prirodne nepogode kao što su zemljotresi, itd., ▪ Požare i eksplozije, ▪ Izlive hemikalija, ispuštanje otrovnih gasova, ▪ Građanske nemire i nasilje na radnom mjestu, ▪ Teške nesreće na gradilištu
Plan prevencije i reagovanja u slučaju izlivanja tokom izgradnje	Plan definiše obim projektnih aktivnosti u cilju prevencije, reagovanja i izvještavanja u slučaju izlivanja nafte i drugih štetnih supstanci u životnu sredinu tokom faze izgradnje. Plan treba da obuhvati: postupke za sprječavanje ispuštanja štetnih supstanci u životnu sredinu, procedure u vanrednim situacijama, lokaciju i upotrebu kompleta za sanaciju izlivanja, obuku zaposlenih za pravilno reagovanje
Plan upravljanja biodiverzitetom tokom izgradnje	Plan upravljanja biodiverzitetom tokom izgradnje ima za cilj: ▪ izbjegavanje i/ili minimizovanje negativnih uticaja na biodiverzitet, ▪ zaštitu i očuvanje biodiverziteta, promovisanje održivog upravljanja i korišćenja prirodnih resursa kroz primjenu praksi koje integrišu potrebe zaštite biodiverziteta sa zahtjevima projekta.
Plan upravljanja kvalitetom vazduha i prašinom tokom izgradnje (CAQDMP)	CAQDMP je usmjeren na: kontrolu emisija prašine i zagađivača vazduha tokom izgradnje, obezbjeđenje primjene adekvatnih mjera ublažavanja kako bi se izbjegli rizici po zdravlje radnika, lokalne zajednice i prirodnu sredinu (staništa, floru i faunu).
Plan upravljanja bukom i vibracijama tokom izgradnje	Ovaj plan ima za cilj da identifikuje i upravlja uticajima buke i vibracija tokom faze izgradnje, te da obezbijedi primjenu odgovarajućih mjera ublažavanja kako bi se spriječili negativni uticaji na zdravlje radnika i lokalne zajednice, kao i uzurpacija faune
Plan upravljanja vodama tokom izgradnje	Ovaj Plan ima za cilj unapređenje efikasnosti korišćenja vode na gradilištima kroz bolje planiranje i upravljanje vodnim resursima, uz podsticanje razmatranja ekoloških rizika povezanih sa građevinskim aktivnostima.
Plan upravljanja erozijom zemljišta, rekultivacijom i pejzažom tokom izgradnje	Cilj ovog plana jeste da obezbijedi jasan okvir alata i postupaka za upravljanje i sprovođenje mjera rekultivacije, kontrole erozije zemljišta i taloženja sedimenata, kako bi se po završetku

Podplan	Obim, uticaji/rizici kojima se upravlja
	izgradnje izvršila fizička sanacija svih lokacija narušenih tokom Projekta, u što većoj mjeri, u njihovo prvobitno stanje.
Plan upravljanja otpadom i otpadnim vodama tokom izgradnje	Ovaj plan obuhvata sve aktivnosti povezane sa generisanjem otpada i otpadnih voda tokom izgradnje. Cilj plana je da se minimizuju rizici od zagađenja usljed neadekvatnog rukovanja otpadom i otpadnim vodama. Plan obuhvata upravljanje i zbrinjavanje komunalnog i opasnog čvrstog otpada, kao i otpadnih voda
Plan upravljanja opasnim materijama tokom izgradnje	Cilj ovog plana upravljanja opasnim materijama tokom izgradnje jeste identifikacija svih opasnih materija – uključujući robe i/ili supstance – koje će se koristiti u toku izgradnje, kako bi se spriječili negativni uticaji na životnu sredinu i minimizirali rizici po javno zdravlje usljed rukovanja, upotrebe, skladištenja i transporta takvih materija. Osnovni cilj plana jeste da se obezbijedi da se opasne materije upravljaju, koriste, skladište, transportuju i uklanjaju sa gradilišta na način koji minimizira uticaj na životnu sredinu, posebno na radnike, okolne zajednice, osjetljive tipove staništa, kopnene vrste i vegetaciju.
Plan upravljanja saobraćajem tokom izgradnje	Ovaj Plan upravljanja saobraćajem (TMP) definiše metode i postupke koje će EPC izvođač radova primjenjivati za kontrolu saobraćaja. To obuhvata upravljanje projektnim voznom parkom i drumskim transportom koji spadaju u nadležnost Projekta, bez obzira da li se odvijaju na lokaciji gradilišta ili izvan nje. Cilj plana jeste da opiše kako će se upravljati potencijalnim uticajima transporta i saobraćaja tokom izgradnje, sa ciljem izbjegavanja sljedećih rizika: ▪ Poremećaji u drumskom saobraćaju i ugrožavanje bezbjednosti ▪ Ograničenje pristupa infrastrukturi zajednice, lokalnim putevima i grobljima u zoni Projekta ▪ Oštećenja lokalnih javnih puteva ▪ Rizici po zdravlje zajednice
Plan upravljanja kamenolomima i pozajmištima	Cilj ovog plana jeste da definiše pristup upravljanju i ublažavanju uticaja povezanih sa eksploatacijom agregata potrebnih za izgradnju Projekta.
Plan upravljanja miniranjem	Ovaj plan definiše ključne nacionalne i evropske politike, zakone i standarde koji se odnose na aktivnosti miniranja, određuje uloge i odgovornosti, identifikuje i klasifikuje potencijalne rizike tokom faze izgradnje, definiše očekivanu zonu miniranja, kao i obrasce i tehničke specifikacije miniranja. Takođe, plan propisuje postupke miniranja (uključujući mjere zaštite životne sredine, zaštite stanovništva i bezbjednosti radnika).

Podplan	Obim, uticaji/rizici kojima se upravlja
Plan upravljanja bezbjednošću tokom izgradnje (uz procjenu bezbjednosnih rizika)	Ovaj plan definiše mjere zaštite bezbjednosti koje će biti primijenjene tokom svake faze izgradnje. Plan obuhvata mjere kao što su uspostavljanje bezbjednog radnog okruženja, obezbjeđivanje odgovarajuće sigurnosne opreme, instaliranje sigurnosnih kamera i rasvjete, uspostavljanje sistema kontrole pristupa, obukau i edukaciju zaposlenih o protokolima sigurnosti i zaštite, kao i postavljanje upozorenja i obavještenja
Plan upravljanja kulturnim dobrom tokom izgradnje	- Upravljanje resursima kulturnog naslijeđa kroz definisanje uloga i odgovornosti, procedura, metoda i programa potrebnih za realizaciju strategije ublažavanja uticaja na kulturno naslijeđe - Procedure slučajnog pronalaska (CFP) su osmišljene kako bi bi se osiguralo da, neočekivani pronalasci materijalnih dobara na koje se naiđe tokom izgradnje, budu evidentirani i, kada je primjenjivo, sačuvani ili obnovljeni.
Plan upravljanja rizicima po zdravlje i bezbjednost zajednice tokom izgradnje (uz upućivanje na prateće planove)	Ovaj Plan upravljanja zdravljem i bezbjednošću zajednice (CHSP) opisuje način na koji će EPC izvođač radova i njegovi podizvođači izbjeći, minimizirati ili ublažiti moguće negativne uticaje na lokalnu zajednicu tokom faza projektovanja, nabavke i izgradnje Projekta. Plan takođe definiše kako će EPC izvođač nastojati da podstakne i promoviše pozitivne efekte na lokalnu zajednicu. Pored pristupa usmjerenog na zajednicu, plan predviđa i aktivnosti i mjere ublažavanja koje se odnose na radne uslove i prava radnika. Ovi zahtjevi su dodatno razrađeni i precizirani u svim politikama, planovima i procedurama za upravljanje ljudskim resursima i radnim odnosima, a posebno u Opštoj proceduri za ljudske resurse. Cilj ovog plana je: - Osiguranje usklađenosti projekta sa važećim zakonodavnim i regulatornim zahtjevima Crne Gore. - Definisanje mere prevencije koje se zahtevaju prema Procjeni uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja (ESIA) i Procjeni uticaja na životnu sredinu (EIA). Obim primjene ovog CHSP plana odnosi se na sve aktivnosti koje izvodi EPC izvođač i njegovi podizvođači tokom mobilizacije, faze projektovanja, prije izgradnje, izgradnje, primopredaje i demobilizacije.

4 ORGANIZACIONA STRUKTURA

U cilju obezbjeđenja efikasne primjene Plana upravljanja životnom sredinom i socijalnim pitanjima (ESMP), neophodno je uspostaviti odgovarajuće institucionalne mehanizme sa jasno

definisanim ulogama i odgovornostima za sprovođenje identifikovanih mjera ublažavanja i kontrole tokom faza izgradnje i eksploatacije.

4.1 Upravljanje od strane kompanije MONTEPUT D.O.O

Kompanija MONTEPUT d.o.o. će imati krajnju odgovornost za sprovođenje odredbi ovog ESMP-a. To obuhvata: kontinuirano upravljanje uticajima na životnu sredinu i društvo, kontrolu rizika u oblasti zdravlja, bezbjednosti i zaštite (HSS), praćenje učinka izvođača radova putem angažovanog Konsultanta za nadzor – Inženjera (koji će biti naknadno imenovan), uz podršku u implementaciji putem angažovanog konsultanta za tehničku pomoć (TA – takođe će biti naknadno imenovan). Kompanija MONTEPUT će takođe biti zadužena za uspostavljanje i primjenu mehanizama za rješavanje pitanja u vezi sa životnom sredinom, društvom i bezbjednošću, odnosno Žalbenog mehanizma.

4.2 EPC izvođač – biće naknadno imenovan

Sprovođenje ovog ESMP-a biće povjereno izabranom **izvođaču za projektovanje, nabavku i izgradnju (EPC izvođač)**, kojeg će angažovati kompanija MONTEPUT d.o.o. za potrebe realizacije Projekta. Sprovođenje i upravljanje određenim planovima, kao što su Plan uključivanja zainteresovanih strana i Žalbeni mehanizam, ostaće u nadležnosti kompanije MONTEPUT d.o.o. Ovaj ESMP definiše minimalne zahtjeve za upravljanje životnom sredinom, socijalnim pitanjima, zdravljem, bezbjednošću i sigurnošću. EPC izvođač će biti odgovoran za striktno poštovanje uloga, odgovornosti, politika, procedura i zahtjeva utvrđenih ovim ESMP planom, što će biti detaljno definisano u odgovarajućem Planu upravljanja životnom sredinom i socijalnim pitanjima tokom izgradnje (CESMP). Kompanija MONTEPUT će takođe obezbijediti da sve aktivnosti EPC izvođača i podizvođača budu usklađene sa međunarodnim principima dobre prakse, čija će primjena biti regulisana ugovornom dokumentacijom.

Projektovanje i dinamika izgradnje: Idejni projekat, koji obuhvata preliminarano trasiranje i dispoziciju trase, već je izrađen za potrebe Projekta, kao što je detaljno opisano u prethodnom poglavlju. Izrada Glavnog projekta planirana je tokom 2025. godine, nakon dodjele ugovora za projektovanje i izvođenje. Kompanija MONTEPUT planira da započne građevinske radove krajem 2025. ili početkom 2026. godine, sa predviđenim rokom za završetak radova od 60 mjeseci od datuma početka radova (uz dodatnih 24 mjeseca perioda odgovornosti za nedostatke – DNP). Izvođač za projektovanje i izvođenje će najvjerovatnije biti inostrana kompanija ili zajedničko ulaganje (JV) stranih i domaćih kompanija. Postupak javne nabavke sprovodi se u skladu sa Smjernicama za nabavku EBRD-a, koristeći standardnu tendersku dokumentaciju EBRD-a.

4.3 Uloge i odgovornosti Sektora za zaštitu životne sredine, zdravlja i zaštite na radu (EHS) izabranog EPC izvođača

Kompanija MONTEPUT će nadgledati sprovođenje Projekta u u oblastima zaštite životne sredine, zdravlja, bezbjednosti i socijalnih pitanja. Izabrani EPC izvođač će obezbijediti namjenski Sektor za zaštitu životne sredine, bezbjednosti i zdravlja (HSE) za podršku realizaciji Projekta. HSE Sektor EPC izvođača će biti odgovoran za koordinaciju svih aktivnosti neophodnih za upravljanje životnom sredinom i društvenim aspektima, sprovođenje mjera za ublažavanje

uticaja, kontrolu rizika HSS, kao i za praćenje sprovođenja mjera predviđenih ESMP-om. Međutim, krajnju odgovornost za sprovođenje odredbi ESMP-a zadržava kompanija MONTEPUT-a.

Uopšteno govoreći, EHS Sektor EPC izvođača će, između ostalog, obavljati sljedeće aktivnosti:

- Obezbeđivanje potrebnih resursa i odgovarajućih institucionalnih aranžmana za sprovođenje ESMP-a;
- Izrada potrebne dokumentacije u vezi sa upravljanjem zaštitom životne sredine, socijalnim pitanjima, zdravljem i bezbjednošću;
- Efikasno sprovođenje sistema upravljanja zdravljem, bezbjednošću i sigurnošću (HSS);
- Provjera stručnosti i ocjena dosadašnjeg učinka svih podizvođača angažovanih na Projektu, kao i praćenje njihovog rada u cilju osiguranja usklađenosti sa zahtjevima za HSS i sveobuhvatnim sistemom upravljanja životnom sredinom;
- Sprovođenje i izvještavanje u skladu s Procedurama upravljanja radnom snagom (prilog uz ESIA);
- Prikupljanje i praćenje podataka o zaposlenom osoblju;
- Upravljanje pitanjima zdravlja i bezbjednosti na gradilištu i izvan njega
- Podizanje svijesti i sprovođenje programa bezbjednosti;
- Sprovođenje uvodnih obuka iz oblasti zdravlja i bezbjednosti specifičnih za i prilagođenih konkretno radno mjesto;
- Sprovođenje uvodnih obuka iz oblasti zdravlja i bezbjednosti za sva lica koja nisu zaposleni, a koja imaju pristup gradilištu;
- Osiguranje usklađenosti sa važećim regulatornim zahtjevima;
- Sprovođenje kontrola u oblasti zaštite životne sredine, zdravlja, bezbjednosti i sigurnosti;
- Identifikovanje opasnih radnji i uslova i predlaganje mjera za njihovo otklanjanje;
- Izrada kulture bezbjednosti i usklađivanje sa HSE politikom i standardima kompanije;
- Podsticanje i obavezna upotreba upotrebe lične zaštitne opreme (PPE);
- Edukacija svih zaposlenih o pravilnoj upotrebi lične zaštitne opreme i bezbjednim praksama na radu;
- Rukovođenje, koordinacija i usmjeravanje aktivnosti u oblasti zdravlja, bezbjednosti i sigurnosti (HSS);
- Promovisanje politike, ciljeva, pravila i/ili propisa iz oblasti HSS;
- Sprovođenje detaljnih istraga svih nesrećnih slučajeva, razmatranje preporuka u cilju sprječavanja njihovih ponavljanja i izvještavanje u skladu sa propisanim zahtjevima;
- Praćenje napretka sprovođenja CESMP-a;
- Pregled i ažuriranje CESMP-a, prema potrebi, radi njegove efikasne primjene.

5 REZULTATI I ZAHTJEVI PROCJENE UTICAJA NA ŽIVOTNU SREDINU I SOCIJALNA PITANJA

Procjena uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja (ESIA), sprovedena za ovaj Projekat, identifikuje je sve potencijalne uticaje na životnu sredinu i socijalna pitanja na nivou idejnog projekta. Potencijalni rizici po zdravlje, bezbjednost i sigurnost su evidentirani u registru rizika pripremljenom za potrebe Projekta. U ovom dokumentu su razmotrene i detaljno

predstavljene sve neophodne mjere ublažavanja za svaki od mogućih negativnih uticaja na životnu sredinu i socio-ekonomske uslove, kao i rizike po zdravlje i bezbjednost. Pored toga, predložen je sveobuhvatan sistem praćenja i kontrole u cilju očuvanja postojećeg stanja životne sredine i socijalnih uslova u području obuhvata Projekta. Ove mjere bi trebale da značajno umanje identifikovane potencijalne uticaje na životnu sredinu i socijalna pitanja. Efikasna primjena Sistema upravljanja životnom sredinom i socijalnim pitanjima (ESMS) omogućiće kontrolu potencijalnih rizika po životnu sredinu i društvo koji su povezani sa realizacijom Projekta.

6 PRAĆENJE, REVIZIJA, DOKUMENTOVANJE I IZVJEŠTAVANJE

Dokumentovanje predstavlja ključnu komponentu sprovođenja ESMP-a. EPC izvođač će uspostaviti sistem za vođenje dokumentacije i evidencije koji će biti materijalno usklađen sa ESMS-om Projekta, uključujući sve obaveze navedene u ovom ESMP-u. Odgovornosti za održavanje sistema dokumentovanja, kontrolu i distribuciju dokumentacije biće jasno dodijeljene relevantnom osoblju.

EPC izvođač će blagovremeno dostavljati izvještaje u dogovorenom obimu i nivou detalja. Pored zahtjeva iz komercijalnog ugovora, građevinski dnevnik i evidencija gradilišta izvođača sadržaće i dodatne napomene koje podržavaju sprovođenje ESMP-a, uključujući zapažanja u vezi sa odnosima sa žalbama i odnosa sa lokalnom zajednicom.

6.1 Spoljno izvještavanje

Kompanija MONTEPUT, kao rukovodilac projekta, vdiće cjelokupno spoljno izvještavanje u skladu sa obavezama prema nadležnim državnim organima, u skladu sa važećim zakonodavstvom, kao i prema zahtjevima Evropske banke za obnovu i razvoj (EBRD), definisanim ugovorom o finansiranju i realizaciji projekta.

6.2 Interno izvještavanje

Interno izvještavanje, u vezi sa obavezama EPC izvođača u okviru ESMP-a, biće zajednički vođeno od strane službenika za odnose sa zajednicom, službenika za zaštitu životne sredine i službenika za zaštitu zdravlja i bezbjednosti na radu. Projektni tim će, prema potrebi, dijeliti nalaze inspekcija i kontrola, zajedno sa predloženim mjerama, sa upravom Projekta, Komisijom za sprovođenje ESMP-a i zaposlenima. Radi održavanja otvorene komunikacije između zaposlenih i uprave o pitanjima zdravlja, bezbjednosti, životne sredine i društvenih aspekata koristiće se sljedeći alati:

- timski sastanci,
- sastanci radnih grupa na gradilištu,
- Specifične instrukcije za rad.

6.3 Revizija ESMP-a

ESMP i CESMP će biti periodično revidirani radi usklađivanja sa promjenama u organizacionoj strukturi odgovornih strana, izmjenama projekta, procesima ili regulatornim zahtjevima, a sva ažuriranja će biti blagovremeno saopštena odgovornim stranama i zaposlenima na Projektu.

6.4 Praćenje i kontrola

Uspostavljena je procedura praćenja, kontrole i izvještavanja kako bi se osiguralo pravilno sprovođenje mjera ublažavanja uticaja i očuvale ili unaprijedile karakteristike životne sredine i društva na području Projekta tokom faza izgradnje i rada, kao i upravljanje rizicima po zdravlje, bezbjednost i sigurnost (HSS). Postupak praćenja će biti usmjeren na saobraćaj, buku, bezbjednost, vizuelni uticaj, kvalitet vazduha i sve nove negativne socio-ekonomske uticaje, kao i na efikasnu primjenu sistema upravljanja HSS rizicima. Aktivnosti praćenja će pratiti primjenu mjera za ublažavanje uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja, a rezultati će biti prikazani u mjesečnim izvještajima. Inspekcija i praćenje uticaja aktivnosti Projekta na životnu sredinu, društvo i zdravlje i bezbjednost će dodatno povećati efikasnost sprovođenja ESMP-a. Kroz proces inspekcija i revizija, kompanija MONTEPUT će obezbijediti usklađenost sa uslovima propisanim različitim dozvolama.

6.5 Obuka

U okviru Projekta će se sprovesti program obuke i podizanja svijesti, koji obuhvata očekivanja i obaveze definisane ESMP-om. Kao minimum, ovaj program će se realizovati kroz uvodnu obuku za sve zaposlene i podizvođače angažovane tokom faza prije izgradnje, faze projektovanja, izgradnje i eksploatacije, uz dodatne obuke koje će se sprovoditi u skladu sa nivoom odgovornosti za sprovođenje ESMP-a. Program obuke će obuhvatiti sljedeće aspekte:

- Namjena ESMP-a u kontekstu projektnih aktivnosti,
- Zahtjevi planova upravljanja i praćenja,
- Razumijevanje osjetljivih ekoloških i socijalnih receptora unutar i u okolini projektne zone,
- Svijest o potencijalnim rizicima koji proističu iz projektnih aktivnosti.

Projekat će osigurati da su svi članovi osoblja koji su odgovorni za sprovođenje ovog ESMP-a budu kompetentni u pogledu obrazovanja, obuke i radnog iskustva. Obuka iz oblasti zaštite životne sredine i socijalnih pitanja biće obezbijeđena za sve zaposlene na Projektu, u skladu sa njihovim radnim zadacima i nivoom odgovornosti.

6.6 PRAĆENJE (MONITORING)

Program za praćenje, reviziju i kontrole biće sproveden tokom izgradnje kako bi se pratilo sprovođenje zahteva iz ESMP-a, kao i ispunjenje obaveza u oblasti zaštite životne sredine i socijalnih pitanja. Vlasnik projekta/Naručilac radova će biti odgovoran za osiguranje da EPC izvođač i njegovi podizvođači postupaju u skladu sa važećim nacionalnim propisima, kao i sa zahtjevima finansijskih institucija (kreditor). U skladu sa komercijalnim ugovorom, Izvođač radova će izraditi svoj plan praćenja u saradnji sa konsultantom za nadzor – inženjerom, kao i relevantnom projektnom dokumentacijom (ESIA elaboratom, Preduslovima relevantnih nadležnih organa i ESIA). Odgovornosti i troškovi sprovođenja aktivnosti praćenja treba da budu usklađeni sa zahtjevima iz Elaborata uticaja na životnu sredinu (EIA).

7 TROŠKOVI SPROVOĐENJA ESMP-A

Priroda projekta je takva da podrazumijeva sve standardne građevinske aktivnosti, a sve mjere ublažavanja odnose se na dobru građevinsku praksu i biće sprovedene u projekat. Stoga,

povezani troškovi treba da budu uključeni u ukupne troškove realizacije projekta. Potencijalni ponuđači treba da pripreme svoje ponude tako da u njih uključe sve troškove za sprovođenje ESMP-a, kako je preneseno u CESMP.

EPC izvođač će biti obavezan da dostavi izjavu kojom potvrđuje da sledeće:

- Uslovi ESMP-a su uključeni u cijenu ponude (isključujući troškove koji se odnose na trajni otkup zemljišta i imovine),
- Izvođač ima kvalifikovanu i iskusan osobu u timu koja će biti odgovorna za sprovođenje usklađenosti sa ekološkim zahtjevima ESMP-a, i
- EPC izvođač i njegov podizvođač će poštovati crnogorske zakone i zahtjeva EBRD-a.

8 PLAN UPRAVLJANJA ŽIVOTNOM SREDINOM I SOCIJALNIM PITANJIMA

8.1 Plan upravljanja životnom sredinom i socijalnim pitanjima u fazi prije izgradnje i tokom izgradnje

Stavka	Tema / Potencijalni uticaj	Mjere ublažavanja	Odgovornost	Trošak	Indikator učinka	Praćenje
PR1 Procjena i upravljanje rizicima i uticajima na životnu sredinu i socijalnim pitanja						
1.1	Ekološka i socijalna politika	Izrada Ekološke i socijalne politike	Monteput	Uključeno u troškove izgradnje	- Politika je usvojena i zvanično odobrena od strane rukovodstva nosioca projekta. - Svi zaposleni i EPC izvođač su upoznati sa politikom.	Politika je uključena u ESMS
1.2	Sistem upravljanja životnom sredinom i socijalnim pitanjima (ESMS)	- Izrada i implementacija ESMS-a - Osigurati da EPC izvođač ima razvijene prihvatljive sisteme za upravljanje pitanjima životne sredine i socijalnim pitanjima	Monteput	Uključeno u troškove izgradnje	- ESMS je uspostavljen i odobren od strane rukovodstva Nosioca projekta - Zahtjevi u vezi upravljanja E&S su uključeni u tendersku dokumentaciju - Godišnji izveštaj o životnoj sredini i socijalnim pitanjima u formatu odobrenom od strane kreditora	- Interno praćenje na kvartalnom nivou - Godišnje revizije od strane kreditora
1.3	Kapacitet nosioca projekta za upravljanje životnom sredinom i socijalnim pitanjima	Održavati kvalifikovano osoblje za zaštitu životne sredine, zdravlja i zaštite (EHS) tokom faze izgradnje i eksploatacije Projekta, sa ciljem podrške sprovođenja ESAP-a, razvoju sistema upravljanja i izvještavanju o EHS aspektima.	Monteput	Uključeno u troškove izgradnje	Organizaciona struktura kompanije zadužene za realizaciju projekta uključuje EHS stručnjaka, službenika za komunikaciju sa zajednicom i stručnjaka za ljudske resurse.	Organizaciona struktura ESMS-a
1.4	Postupak za upravljanje izmjenama	EPC izvođač će uspostaviti postupak za upravljanje izmjenama u cilju finalizacije projekta, obrade svih potrebnih izmjena projekta koje se pojave tokom izgradnje, kao i drugih izmjena tokom izgradnje, uključujući i eventualnu potrebu za dodatnim zemljištem izvan eksproprisanog koridora. Gdje je primjenjivo, ovaj postupak će obuhvatiti metodologiju procjene i identifikacije dodatnih mjera ublažavanja koje su potrebne za upravljanje E&S uticajima, i obezbijediti kontinuiranu usklađenost sa zahtjevima Projekta.	Implementacija – Izvođač Odobrenje – Nadzorni inženjer	Uključeno u troškove izgradnje	- Uspostavljena je procedura za upravljanje izmjenama - Izveštaj o upravljanju izmjenama projektne dokumentacije je izrađen i izvršena je procjena uticaja	- Nadzorni inženjer - EBRD će biti obavješten o svim značajnijim izjenama projektnih rješenja
1.5	Projektni standardi i razmatranja	Tokom izrade projektne dokumentacije, kompanija Monteput je dužna da obezbijedi da projektovanje autoputa, svih objekata, prateće infrastrukture i elektromehaničkih instalacija bude u skladu sa važećim nacionalnim i evropskim standardima projektovanja.	EPC izvođač / projektanti	Uključeno u troškove izgradnje	- Projektna dokumentacija je usklađena sa nacionalnim standardima projektovanja, uslovima lokacije, kao i sa relevantnim zakonodavstvom EU i Crne Gore. - Uticaji na životnu sredinu i društvo su u okviru graničnih vrijednosti propisanih važećim zakonodavstvom.	Nadzorni inženjer pregleda projektne dokumentaciju i dostavlja izveštaj Jedinici za implementaciju projekta (PIU).
1.6	Projekat pristupnih puteva	EPC izvođač treba da planira nove pristupne puteve ili rekonstrukciju postojećih na način koji minimizira negativne uticaje, uzimajući u obzir uslove definisane u Uslovima lokacije.	EPC izvođač	Uključeno u troškove izgradnje	Projekat pristupnih puteva je u skladu sa zahtjevima iz Uslova lokacije, uz poseban osvrt na minimizaciju negativnih uticaja.	Nadzorni inženjer pregleda projektne dokumentaciju i dostavlja izveštaj Jedinici za implementaciju projekta (PIU).
1.7	Izrada Plana upravljanja zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima tokom izgradnje (CESMP)	EPC izvođač treba da izradi CESMP na osnovu postojećeg ESMP-a i dostavi ga na odobrenje Nadzornom inženjeru i kompaniji Monteput prije početka radova. CESMP mora uključivati Proceduru upravljanja izmjenama razvijenu tokom faze izrade Glavnog projekta. EPC izvođač je dužan da obezbijedi odgovarajuće resurse, uključujući i stručnjake iz specifičnih oblasti, kako bi se obezbijedilo efikasno planiranje i sprovođenje mjera. CESMP uključuje relevantne podplanove (vidi tačku 1.8 u nastavku). Izvođač je takođe obavezan da sprovede sve relevantne odredbe LARF-a,	Priprema i implementacija – EPC izvođač Odobrenje –Nadzorni inženjer i MONTEPUT	Uključeno u troškove izgradnje	Izrađen CESMP i i odobren od strane Nadzornog inženjera.	Izvođač i Nadzorni inženjer dostavljaju mjesečne izvještaje Monteputu o statusu sprovođenja CESMP-a, koji čine osnovu za izvještavanje prema EBRD-u.

Stavka	Tema / Potencijalni uticaj	Mjere ublažavanja	Odgovornost	Trošak	Indikator učinka	Praćenje
1.8	Izrada podplanova u okviru CESMP-a	LARP-a, kao i SEP-a, koji će biti integrisani u CESMP-u. Kao sastavni dio CESMP-a, Izvođač je dužan da izradi sljedeće podplanove: i. Plan praćenja životne sredine i socijalnih uticaja, uključujući lokacije praćenja, učestalost i standardne operativne procedure; ii. Plan upravljanja bezbjednošću i zdravljem na radu; iii. Plan za hitne slučajeve i upravljanje incidentima; iv. Plan upravljanja infrastrukturom i komunalnim instalacijama; v. Plan za prevenciju i reagovanje u slučaju izlivanja; vi. Plan upravljanja kvalitetom voda; vii. Plan upravljanja erozijom zemljišta, revitalizacijom i pejzažnim uređenjem; viii. Plan upravljanja otpadom; ix. Plan upravljanja otpadnim vodama; x. Plan upravljanja opasnim materijama; xi. Plan upravljanja rizicima po zdravlje i bezbjednost zajednice tokom izgradnje (uključujući upućivanje na prateće planove); xii. Plan upravljanja saobraćajem; xiii. Plan bezbjednosti (uz podršku procjene bezbjednosnih rizika); xiv. Plan upravljanja smještajem radnika; xv. Plan upravljanja radnom snagom; xvi. Plan upravljanja miniranjem; xvii. Plan uključivanja zainteresovanih strana; - xviii. Plan upravljanja kulturnim dobrom;	▪ Priprema i implementacija – Izvođač ▪ Odobrenje – Nadzorni inženjer	Uključeno u troškove izgradnje	▪ Podplanovi su izrađeni i odobreni kao sastavni dio CESMP-a Izvođača; ▪ Broj neusklađenosti / odstupanja u odnosu na odredbe podplanova; ▪ Broj tužbi u vezi sa pitanjima koja podplanovi pokrivaju.	▪ Nadzorni inženjer priprema mjesečne izvještaje za Monteput o sprovođenju podplanova iz CESMP-a, koji služe kao osnova za izvještavanje prema EBRD-u.
PR2: Radni odnosi i uslovi rada						
2.1	Uslovi rada tokom izgradnje / Uslovi zaposlenja	▪ Usvojiti Plan upravljanja radnom snagom (LMP) u skladu sa LMP iz 2024. godine, koja je sastavni dio ESIA; ▪ Izraditi Kodeks ponašanja radnika (CoC) i uključiti ovu obavezu u tendersku dokumentaciju i ugovorne obaveze za EPC izvođača, tako da bude suštinski usaglašeno sa CoC sadržanim u LMP-u; ▪ Osigurati da se svi radnici, bilo lokalni ili migranti, imaju potpisane individualne ugovore o radu, u skladu sa zakonodavstvom Crne Gore. Ugovore je potrebno ažurirati u slučaju značajnih promjena; ▪ Uspostaviti žalbeni mehanizam za žalbe radnike; ▪ Tokom faze izgradnje, HSE planovi i procedure Izvođača treba da sadrže zahtjeve za uvodnu obuku i edukaciju o očekivanom ponašanju, kao i o disciplinskim postupcima (uključujući postupke raskida radnog odnosa u slučaju neprihvatljivog ponašanja); ▪ U slučaju potrebe za kolektivnim otpuštanjima radnika (što je malo vjerovatno, ali može nastupiti uslijed prelaska iz faze izgradnje u fazu eksploatacije, koja mijenja potrebe za radnom snagom), Izvođač je dužan da izradi Plan rješavanja viškova zaposlenih kako bi se ublažili negativni efekti gubitka posla za pogođene radnike. Otpuštanje će biti sprovedeno u skladu sa zakonodavstvom Crne Gore i međunarodnim dobrim praksama, uključujući i mjere za obuku i osposobljavanje radnika kako bi mogli da pronađu novo zaposlenje. Efikasnost plana otpuštanja se mora pratiti, uključujući blagovremeno rješavanje tužbi	EPC izvođač i svi podizvođači	Uključeno u ugovor	▪ Dokumentovana kadrovska politika (HR politika); ▪ Odredbe za sprovođenje projektne kadrovske politike uključene u tendersku dokumentaciju i ugovore sa EPC izvođačem i podizvođačima; ▪ Zahtjev za usvajanje Kodeksa ponašanja radnika uključen u tendersku dokumentaciju; ▪ Pojedinačni ugovori o radu potpisani sa svim radnicima; ▪ Aneksi ugovora pripremljeni u slučaju izmjena radnog odnosa.	▪ Konačno odobrenje tenderske dokumentacije; ▪ Kvartalni audit radnih praksi EPC izvođača i svih podizvođača; ▪ Praćenje evidencije pritužbi radnika EPC izvođača i podizvođača; ▪ Praćenje procesa kolektivnog otpuštanja (ukoliko dođe do istog u okviru EPC organizacije).

Stavka	Tema / Potencijalni uticaj	Mjere ublažavanja	Odgovornost	Trošak	Indikator učinka	Praćenje
		povezanih sa otpuštanjem.				
2.2	Radni uslovi tokom izgradnje / Smještaj radnika	- Izraditi detaljan Plan upravljanja smještajem radnika (u slučaju da EPC izvođač obezbjeđuje smještaj, tako da plan bude u suštinskoj saglasnosti sa smjernicama iz dokumenta „Smještaj radnika: procesi i standardi – vodič IFC-a i EBRD-a“ (2009)); - Projektovanje kampa za smještaj radnika mora uključivati mjere za upravljanje kampom kako bi se obezbijedila usklađenost sa međunarodnim standardima za sigurno, čisto i higijenski prihvatljivo okruženje. Te mjere uključuju: - upravljanje otpadom; - obezbjedenje pijaće vode; - minimalne prostorne standarde po radniku; - prostorije za pranje veša; - kuhinjske prostorije (posebno odvojene za inostrane radnike, ako je potrebno); - obezbjedenje prve pomoći i medicinske službe; - grijanje, hlađenje i pristup internetu; - obezbjedenje prostora za rekreaciju; - ispunjavanje nacionalnih zahtjeva i pribavljanje odgovarajućih dozvola (npr. za zaštitu životne sredine, snabdijevanje vodom, ispuštanje otpadnih voda, snabdijevanje električnom energijom, pristupne puteve i dr.).	EPC izvođač	Uključeno u troškove izgradnje	Plan upravljanja smještajem radnika izrađen od strane EPC izvođača i odobren od strane Nadzornog inženjera i MONTEPUT-a	Mjesečna revizija tokom faze izgradnje
2.3	Priliv radne snage	- Izraditi Kodeks ponašanja za sve radnike i uključiti ga kao sastavni dio ugovora o radu. Kodeks treba da obuhvati norme u vezi sa interakcijom s lokalnom zajednicom, kao i očekivano profesionalno ponašanje na radu. - Organizovati obuku radnika o kulturološkoj osjetljivosti.	EPC izvođač	Uključeno u troškove izgradnje	- Kodeks ponašanja izrađen i dostavljen osoblju EPC izvođača - Broj sprovedenih aktivnosti podizanja svijesti - Broj zaprimljenih žalbi	- Kvartalne revizije i zapisi o nadzoru - Evidencije o aktivnostima podizanja svijesti - Evidencije ljekarskih pregleda - Evidencija žalbi
2.4	Opšti OHS rizici tokom izgradnje	- Mora se obezbijediti strukturna stabilnost radnih prostora. - Radni prostori moraju biti organizovani tako da se uzmu u obzir uslovi ekstremnih vremenskih prilika. - Neophodno je striktno sprovođenje svih zakona i podzakonskih akata Crne Gore u oblasti bezbjednosti i zdravlja na radu (OHS). - Prije početka faza izgradnje i eksploatacije, mora se sprovesti odgovarajući sistem upravljanja OHS, u skladu sa HSS planom.	EPC izvođač	Uključeno u troškove izgradnje	- Usvojeni planovi BZR - Izještavanje o povredama i oboljenjima evidentiranim u sistemu	Na mjesečnom nivou
2.5	Obuka o bezbjednosti i zdravlju na radu	- Pripremiti Plan obuke za osoblje i radnike na Projektu, koji detaljno opisuje programe obuke o rizicima OHS i rada, uključujući: - relevantne odredbe i procedure iz politike upravljanja ljudskim resursima, - žalbene mehanizme na nivou Projekta i za radnike, - Kodeks ponašanja za građevinske radnike, sa naglaskom na mjere za sprečavanje nasilja zasnovanog na polu i uznemiravanja, - preporuke za zaštitu zdravlja u vezi sa otrovnom, opasnom ili agresivnom florom i faunom,	EPC izvođač	Uključeno u troškove izgradnje	Usvojen Plan obuke	Na mjesečnom nivou

Stavka	Tema / Potencijalni uticaj	Mjere ublažavanja	Odgovornost	Trošak	Indikator učinka	Praćenje
		– Udaljene lokacije treba da imaju pisane hitne procedure za postupanje u slučajevima trauma ili ozbiljnih bolesti, sve do trenutka kada se zbrinjavanje pacijenta može prenijeti na odgovarajuću zdravstvenu ustanovu, – obaveznu početnu obuku za sve nove radnike, kako bi bili upoznati s osnovnim pravilima ponašanja, zaštitom na radu i prevencijom povreda, – osnovnu obuku o prepoznavanju rizika, specifičnim rizicima na lokaciji, bezbjednim radnim praksama i procedurama za vanredne situacije (požar, evakuacija, prirodne nepogode), – obuku za posjetioce ako postoji mogućnost pristupa opasnim zonama – uvesti sistem orijentacije i kontrole pristupa, – obuku i informisanje radnika i podizvođača prije početka nove radne zaduženosti, uključujući i informacije o rizicima iz životne sredine i uticajima na zdravlje, – redovne tzv. „toolbox“ obuke (<i>kratke tematske obuke</i>) o pojedinačnim aspektima zaštite životne sredine, zdravlja i bezbjednosti, u skladu sa fazom izgradnje. U skladu s ulogama definisanim u Planu pripravnosti i reagovanja u vanrednim situacijama, EPC izvođač je dužan da obezbijedi obuku za reagovanje u vanrednim situacijama prije početka faze izgradnje. U slučaju nastanka vanredne situacije, EPC izvođač mora ponoviti obuku i ažurirati postupke po potrebi. EPC izvođač će obezbijediti i povremene obuke za obnavljanje znanja radi osiguranja da svi radnici budu upoznati s aktuelnim bezbjednosnim praksama				
2.6	Plan bezbjednosti, zdravlja i obezbjeđenja tokom izgradnje kao dio ESMS-a i Plan upravljanja rizicima po zdravlje i bezbjednost zajednice tokom izgradnje	■ Izraditi i sprovesti Plan za bezbjednost, zdravlje i obezbjeđenje tokom izgradnje, kojim će se definisati mjere za upravljanje profesionalnim rizicima po zdravlje i bezbjednost, kao i Plan upravljanja rizicima po zdravlje i bezbjednost zajednice tokom izgradnje, koji se poziva na sljedeće podplanove CESMP-a: – Plan upravljanja kvalitetom vazduha i emisijama prašine tokom izgradnje, – Plan upravljanja bukom i vibracijama tokom izgradnje, – Plan upravljanja vodom i zemljištem tokom izgradnje, – Plan upravljanja otpadom tokom izgradnje, – Plan upravljanja saobraćajem tokom izgradnje, – Plan pripravnosti i reagovanja u vanrednim situacijama tokom izgradnje - Plan mora sadržavati mjere za sprečavanje neovlašćenog pristupa gradilištima, radnim bazama i smještajnim kapacitetima za radnike. ■ Organizovati redovne „toolbox“ prezentacije koje će se fokusirati na pojedinačne teme iz oblasti zaštite životne sredine, zdravlja ili bezbjednosti, u zavisnosti od konkretnih aktivnosti i faze izgradnje. ■ Preduzeti sve neophodne mjere za očuvanje bezbjednosti tokom izvođenja radova, rada građevinske mehanizacije i postrojenja, kao i sigurnosti radne snage i lokalne zajednice. To uključuje	EPC izvođač	Uključeno u troškove izgradnje	■ Plan za bezbjednost, zdravlje i obezbjeđenje tokom izgradnje izrađen i odobren od strane nadzornog inženjera, ■ Broj žalbi zajednice i radnika tokom faze izgradnje, ■ Broj povreda radnika	■ EPC izvođač i Inženjer sprovede redovnu reviziju rizika po zdravlje i ažuriraju ih u skladu s promjenama, ■ Nadzorni inženjer priprema mjesečne izvještaje o napretku radova, ■ Redovni AESR izvještaji dostavljaju se EBRD-u.

Stavka	Tema / Potencijalni uticaj	Mjere ublažavanja	Odgovornost	Trošak	Indikator učinka	Praćenje
		obezbjedjenje odgovarajuće rasvjete, Postavljanje adekvatne rasvjete, ostavljanje odgovarajuće bezbjednosne signalizacije i fizičkih barijera, obezbeđivanje službe za prvu pomoć za reagovanje u slučaju nesreća na radu. - Definisati mjere za upravljanje potencijalnim rizicima po zdravlje i bezbjednost, uključujući, ali ne ograničavajući se na: - rad u blizini postojećih saobraćajnica u funkciji i aktivnog saobraćaja, - izloženost hemijskim materijama, - rizike pri zavarivanju, - izvođenje iskopnih radova, - rad u ograničenim (skućenim) prostorima, - pojavu klizišta, - izloženost prašini, buci, rizicima od pada s visine, - saobraćajne nezgode, - podizanje teških tereta, - ergonomske rizike tokom radova, - eksplozivne rizike, - rizike iz prirodnog okruženja (zmije, insekti, ose, pčele itd.), - elektro radove, - tunelske radove. - Obezbijediti medicinske ustanove na gradilištu. Plan treba takođe da identifikuje lokalne zdravstvene ustanove koje mogu pružiti pomoć u slučaju težih povreda, kao i način njihovog angažovanja, uz prethodno postignute sporazume sa tim ustanovama. Biće organizovani i redovni zdravstveni pregledi radnika.				
2.7	Aspekti zdravlja i bezbjednosti na radu (OHS) prilikom izvođenja podzemnih radova – tunelski radovi	- Prije početka građevinskih radova, potrebno je izraditi Plan upravljanja miniranjem sa ciljem eliminacije opasnosti i smanjenja potencijalnih negativnih uticaja. Plan upravljanja miniranjem treba da sadrži: - Relevantne nacionalne i EU politike, zakone i standarde koji se odnose na miniranje; - Definisanje uloga i odgovornosti; - Identifikaciju i klasifikaciju potencijalnih rizika u fazi izgradnje; - Definisanje planiranih zona miniranja, obrazaca i specifikacija miniranja; - Proceduru izvođenja miniranja, uključujući mjere zaštite životne sredine, stanovništva i bezbjednosti radnika); - Definisanje procedura revizije i izvještavanja; - Mjere za održavanje i kontrolu sprovođenja plana. - Svi radnici angažovani na podzemnim radovima moraju biti obučeni za prepoznavanje i reagovanje na opasnosti karakteristične za ovakvu vrstu radova. Obuka treba da obuhvati sljedeće teme: - Nadzor kvaliteta vazduha i ventilacije - Osvjetljenje	EPC izvođač	Uključeno u troškove izgradnje	- Izrađen plan upravljanja miniranjem - Usvojen plan obuke za tunelske radove - Sprovedene obuke - Broj zaposlenih koji su prošli obuku - Evidencije o sprovedenim obukama	Inženjer, na dnevnom nivou

Stavka	Tema / Potencijalni uticaj	Mjere ublažavanja	Odgovornost	Trošak	Indikator učinka	Praćenje
		- Komunikacija - Upravljanje poplavama - Lična zaštitna oprema - Procedure u vanrednim situacijama, uključujući planove evakuacije - Procedure evidencije ulazaka/izlazaka - Eksplozivne materije - Prevencija i zaštita od požara - Rad sa mehaničkom opremom ■ U slučaju prijave opasne situacije, sve naredne smjene moraju biti blagovremeno obaviještene o događajima ili uslovima koji su uticali ili bi mogli uticati na njihovu bezbjednost. Primjeri takvih okolnosti uključuju kvarove na opremi, klizanja zemljišta ili stijena, urušavanja, poplave, požare, eksplozije ili ispuštanje gasova. ■ Mora se održavati procedura evidencije ulaska i izlaska radnika radi obezbjeđenja tačnog praćenja broja osoba koje se nalaze u podzemnim radnim zonama i radi prevencije neovlašćenog pristupa gradilištu ■ Ulazni portali i pristupne zone moraju biti adekvatno obezbijeđeni korišćenjem potpornog sistema, ograde, čeonih zidova, primjene mlaznog betona (shotcrete) ili ekvivalentnih zaštitnih mjera, kako bi se radnicima i opremi omogućio siguran pristup ovim zonama. ■ Okna i bunari dublji od 5 stopa (1.53 m) u koje ulaze zaposleni moraju biti adekvatno podgrađeni čeličnim oplatom, betonskim cijevima, drvenom podgradom, čvrstim stijenama ili drugim odgovarajućim građevinskim materijalima ■ Otvoreni plamen i vatra su zabranjeni u podzemnim građevinskim zonama, osim kada se koriste za zavarivanje, sječenje ili druge tzv. „vruće radove“. Pušenje je zabranjeno, osim u područjima gdje ne postoji opasnost od požara i eksplozije. Oznake zabrane pušenje i upotrebu otvorenog plamena moraju biti jasno istaknute u svim radnim zonama. Sredstva za gašenje požara/PP aparati moraju biti dostupna na početnim i završnim remenicama podzemnih transportnih traka. ■ Gorivo se ni pod kojim uslovima ne smije skladištiti niti koristiti u podzemnim prostorima zbog svojih isparljivih i lako zapaljivih svojstava. Ulje, mast i dizel gorivo koji se skladište pod zemljom moraju se čuvati u hermetički zatvorenim posudama, u u protiv-požarno zaštićenim zonama ■ Sve podzemne radne površine moraju imati dovoljan dotok svježeg vazduha, kako bi se spriječilo nakupljanje prašine, dima, isparenja, magle ili gasova koji mogu biti opasni po zdravlje i bezbjednost radnika. ■ Mora se odrediti „stručno lice“ za praćenje kvaliteta vazduha. Odgovorno lice dužno je da prvo provjeri sadržaj kiseonika, a potom i prisustvo štetnih zagađivača u vazduhu. Takođe, mora izvršiti ispitivanje svih podzemnih zona na prisustvo metana i				

Stavka	Tema / Potencijalni uticaj	Mjere ublažavanja	Odgovornost	Trošak	Indikator učinka	Praćenje
		drugih zapaljivih gasova kako bi se utvrdilo da li se radovi moraju klasifikovati kao potencijalno eksplozivni ili eksplozivni - Evidencija o svim sprovedenim ispitivanjima kvaliteta vazduha mora se čuvati na površini, na samom gradilištu, i mora biti dostupna na zahtjev - Vođenje dnevnika miniranja - Obuka iz oblasti miniranja - Angažovanje ovlašćenog i stručnog osoblja za aktivnosti miniranja - Potrebno je usvojiti i primjenjivati procedure za slučajeve neuspjelog/djelimičnog miniranja				
PR3: Efikasnost resursa i prevencija i upravljanje zagađenjem						
3.1	Zemljište, podzemne vode i erozija / Uticaji tokom izgradnje – Uništavanje površinskog sloja zemljišta (humusa), – Kontaminacija, – Erozija.	- Primjena Okvirnog plana upravljanja zaštitom životne sredine i socijalnim aspektima tokom izgradnje (CESMP) i relevantnih podplanova, uključujući: - Plan upravljanja vodama tokom izgradnje, - Plan upravljanja erozijom zemljišta, rekultivacijom i pejzažem tokom izgradnje, - Plan upravljanja otpadom i otpadnim vodama tokom izgradnje, - Plan reagovanja u vanrednim situacijama i upravljanja incidentima tokom izgradnje, - Plan za prevenciju i reagovanje u slučaju izlivanja tokom izgradnje.	EPC izvođač	Uključeno u troškove izgradnje	CESMP i podplanovi izrađeni od strane EPC izvođača i odobreni od strane nadzornog inženjera.	Izveštavanje u skladu sa CEMP.
3.2	Kvalitet vazduha / Emisije prašine tokom izgradnje	Mjere ublažavanja: Izraditi Plan upravljanja kvalitetom vazduha i emisijama prašine, koji obuhvata sljedeće mjere: - Postavljanje zaštitnih ograda oko gradilišta radi ograničavanja širenja prašine; - Održavanje vlažnosti prilaznih puteva i gradilišta radi smanjenja stvaranja prašine; korišćenje raspršivača vode tokom bušenja i iskopavanja; - Usporavanje ili privremeni prekid aktivnosti koje proizvode prašinu u danima jakog vjetrova; - U suvim i vjetrovitim uslovima, vlaženje nasipa zemlje kako bi se sprečilo podizanje čestica prašine; - Vlaženje tla tokom utovara i istovara agregata; - Prekrivanje kamiona koji prevoze iskopani materijal ili druge rastresite materijale ceradama.	EPC izvođač	Uključeno u troškove izgradnje	- Koncentracije PM čestica u ambijentalnom vazduhu – poređenje sa graničnim vrijednostima propisanim važećom regulativom, - Broj prekoračenja dozvoljenih vrijednosti.	Redovna mjerenja tokom perioda izgradnje, u skladu sa Planom praćenja životne sredine i društvenih aspekata iz Procjene uticaja na životnu sredinu i društvo (ESIA).
3.3	Kvalitet vazduha / Zagađenje vazduha usljed rada građevinske mehanizacije i vozila	Izraditi Plan upravljanja saobraćajem tokom izgradnje i Plan upravljanja kvalitetom vazduha i emisijama prašine tokom izgradnje. Primijeniti sljedeće mjere ublažavanja: - Građevinska vozila i mehanizacija moraju se redovno održavati i biti u skladu sa važećim standardima emisije izduvnih gasova; - Izbjegavanje nepotrebnog rada motora u praznom hodu na gradilištu; - Optimizovati saobraćaj građevinskih kamiona. - Planirati rute za kamione kako bi se izbegli periodi velike saobraćajne gužve ili saobraćaj sa velikim intenzitetom.	EPC izvođač	Uključeno u troškove izgradnje	- Koncentracije zagađujućih materija u ambijentalnom vazduhu (CO, SO₂, NO_x, benzen, PM) – poređenje sa graničnim vrijednostima propisanim zakonskom regulativom, - Broj prekoračenja dozvoljenih vrijednosti.	Redovna mjerenja tokom perioda izgradnje, u skladu sa lanovima za praćenje životne sredine i socijalne aspekte (ESMP) iz ESIA studije.
3.4	Buka i vibracije Povećani nivoi buke	Izraditi i primjenjivati Plan upravljanja bukom i vibracijama tokom izgradnje;	EPC izvođač	Uključeno u troškove izgradnje	L _{dan} , L _{veče} and L _{noć} uspoređivanje sa graničnim vrijednostima	Redovna mjerenja tokom perioda izgradnje (u skladu sa Planovima za

Stavka	Tema / Potencijalni uticaj	Mjere ublažavanja	Odgovornost	Trošak	Indikator učinka	Praćenje
	usljed rada građevinske mehanizacije i izvođenja radova	- Primijeniti sljedeće mjere ublažavanja: - Održavati građevinske mašine i vozila u ispravnom tehničkom stanju; - Kad god je to moguće, koristiti opremu koja ispunjava zahtjeve Direktive EU 2000/14/EC o emisiji buke u životnu sredinu od strane opreme za rad na otvorenom prostoru; - Svaka oprema mora imati CE oznaku i označenu garantovanu zvučnu snagu, kao i biti praćena EC deklaracijom o usaglašenosti; - Građevinski radovi u pravilu ne bi trebalo da se izvode noću. U slučajevima izvođenja bučnih radova noću ili tokom dužeg vremenskog perioda na istoj lokaciji, oko gradilišta se moraju postaviti privremene zvučne barijere; - Lokacija bučne opreme treba biti što dalje od osjetljivih receptora. Ukoliko su radovi neophodni u blizini osjetljivih receptora, radove treba pažljivo planirati i obezbijediti potrebne resurse kako bi se vrijeme izloženosti svelo na minimum; - Primjena dobre prakse u upravljanju gradilištem kako bi se bučna oprema rasporedila duž trase i izbjegli kumulativni efekti buke.			propisanim regulativom Broj žalbi	praćenje životne sredine i socijalne aspekte iz ESIA) Evidencija žalbi
3.5	Površinske vode Kontaminacija površinskih voda tokom izgradnje usljed oticanja padavinskih voda, curenja i prosipanja sa građevinskih mašina i mjesta za skladištenje materijala, kao i neadekvatnog odlaganja otpada	- Radovi na izgradnji mostova preko vodotokova sprovodiće se u sušnom periodu godine; - Sistem odvodnjavanja tokom izgradnje mostova i propusta mora biti izveden tako da ne dođe do ispuštanja mutne vode u prirodne vodotokove; - Voda koja se ispumpava u prirodne vodotokove ne smije sadržavati suspendovane čestice u koncentraciji višoj od standarda za kvalitet vode propisanog važećom regulativom; - Zauzimanje riječnih korita i obala neće biti dozvoljeno, osim ukoliko ne postoji tehnička alternativa za izvođenje građevinskih radova; - Ispuštanje sanitarnih otpadnih voda u prirodne vodotokove neće biti dozvoljeno bez prethodnog odgovarajućeg tretmana.	EPC izvođač	Uključeno u troškove izgradnje	Usklađenost sa odredbama nacionalne legislative	Evidencija monitoringa (u skladu sa Planovima za praćenje životne sredine i socijalne aspekte iz ESIA)
3.6	Klimatske promjene – Emisije gasova sa efektom staklene bašte (GHG) usljed rada građevinske mehanizacije i vozila	- Redovno održavanje vozila i građevinske mehanizacije, uz obaveznu usklađenost sa važećim standardima emisije izduvnih gasova; - Zabrana nepotrebnog rada motora u praznom hodu na gradilištu; - Optimizacija saobraćaja teretnih vozila tokom izgradnje; - Planiranje trasa za teretna vozila s ciljem izbjegavanja perioda najveće saobraćajne gužve i dionica sa gustim saobraćajem; - Korišćenje električne opreme gdje god je tehnički i logistički izvodljivo	Izvođač	Uključeno u troškove izgradnje	Potrošnja goriva	- Evidencija o potrošnji goriva - Evidencija o održavanju opreme
3.7	Klimatske promjene – Ranljivost i adaptacija	Izrada Plana hitnog reagovanja u slučaju ekstremnih vremenskih uslova (kao sastavni dio Plana za hitno reagovanje tokom izgradnje).	EPC izvođač	Uključeno u troškove izgradnje	Broj zabilježenih incidenata	Evidencija o incidentima
3.8	Otpad Generisanje otpada tokom faze izgradnje	- Stroga zabrana ispuštanja bilo koje vrste otpada u životnu sredinu; - Razdvajanje otpada sa prioritonom na otpadu za ponovnu upotrebu/reciklažu; - Adekvatno upravljanje građevinskim & otpadom od rušenja;	EPC izvođač	Uključeno u troškove izgradnje	- Plan upravljanja otpadom izrađen i odobren od strane Naručioca - Količine otpada po vrstama - Ugovorni aranžmani sa ovlašćenim	- Evidencija o količinama otpada - Dozvole za upravljanje otpadom

Stavka	Tema / Potencijalni uticaj	Mjere ublažavanja	Odgovornost	Trošak	Indikator učinka	Praćenje
		- Adekvatno upravljanje opasnim otpadom; - Izvođač je dužan da izradi Plan upravljanja otpadom tokom izgradnje.			sakupljačima otpada	
3.9	Otpadne vode Nastanak otpadnih voda tokom faze izgradnje	Obezbjediavanje sanitarnih čvorova za radnike na gradilištu	Contractor	Uključeno u troškove izgradnje	Odredbe sadržane u tenderskoj dokumentaciji	Kvartalne revizije i evidencija monitoringa
PR 4: Zdravlje, bezbjednost i zaštita						
4.1	Rizici po zdravlje i bezbjednost lokalne zajednice tokom izgradnje	Izrada i sprovođenje Plan zdravlja i bezbjednosti zajednice, identifikaciju potencijalnih rizika po zdravlje i bezbjednost zajednice, mjere kontrole bezbjednosti u blizini gradilišta, mjere bezbjednosti u saobraćaju, mjere bezbjednosti u slučaju požara i miniranja, bezbjednosnu signalizaciju, procedure za hitne slučajeve, itd.	EPC izvođač	Uključeno u troškove izgradnje	Plan za zdravlje i bezbjednost zajednice odobren i javno objavljen.	Kvartalne revizije i evidencija monitoringa
4.2	Plan upravljanja saobraćajem tokom izgradnje	- Izvođač radova će izraditi Plan upravljanja saobraćajem tokom izgradnje, sa ciljem da se svi radovi, logistika i kretanje vozila organizuje na bezbjedan način, uz minimalno stvaranje saobraćajnih gužvi, rizika po bezbjednost i ometanja ostalih učesnika u saobraćaju i lokalnog pristupa. Plan će definisati mjere za kontrolu logistike saobraćaja u toku izgradnje, uključujući kriterijume za izbor odgovarajućih pristupnih i gradilišnih puteva. - Izvođač će: - obezbjediti pristup svim infrastrukturnim objektima, putevima i grobljima u obuhvatu Projekta – u slučaju neizbježnog privremenog ograničavanja pristupa, blagovremeno će obavijestiti opštine Kolašin i Andrijevića prije početka radova; - koordinisati sa opštinama Kolašin i Andrijevića i lokalnim zajednicama u vezi s planiranjem i lokacijom privremenih pristupnih puteva i trasa, uključujući one koje koriste građevinska vozila; - ograničiti radove na putnoj mreži na jednu traku, gdje god je to moguće, čime se omogućava dvosmjerno ili kontrolisano jednosmjerno odvijanje saobraćaja; - planirati kretanje teških vozila izvan perioda najvećih gužvi; - objaviti raspored kretanja većih građevinskih vozila, posebno onih koji su većeg gabarita (p o širini ili dužini) i koji zahtijevaju dodatni prostor na putu; - obezbjediti privremene puteve oko gradilišnih zona, kada je to neophodno; - u slučaju potrebe za privremenim pristupima, postaviti barijere za spriječavanje ulaska u zone izvođenja radova; - obezbjediti adekvatnu saobraćajnu signalizaciju (osvijetljenu i neosvijetljenu) i zaštitne ograde; - odmah očistiti javne saobraćajnice u slučaju zagađenja ili prosipanja materijala izazvanog radom izvođača ili podizvođača; - pobrinuti se da se sve javne saobraćajnice koje se koriste za potrebe Projekta, redovno čiste, uključujući uklanjanje svih ostataka izazvanih transportom građevinskog materijala; - ograničiti brzinu kretanja vozila na javnim putevima i unutar gradilišta;	- Sprovođenje – EPC izvođač - Koordinacija sa lokalnim zajednicama – Izvođač - Odobrenje – PIU / Nadzorni inženjer i nadležni organi u skladu sa crnogorskim zakonodavstvom	Uključeno u troškove izgradnje	- Plan upravljanja saobraćajem odobren od strane Nadzornog inženjera i nadležnih organa - Plan sproveden od strane Izvođača - Broj saobraćajnih nezgoda - Broj oštećenih i saniranih lokalnih puteva	Mjesečni izvještaji o napretku koje priprema Nadzorni inženjer, uz potvrdu PIU-a

Stavka	Tema / Potencijalni uticaj	Mjere ublažavanja	Odgovornost	Trošak	Indikator učinka	Praćenje
		- sanirati eventualna oštećenja na javnim putevima nastala usljed kretanja građevinskih vozila u što kraćem roku; - redovno održavati građevinska vozila i izbjegavati njihovu nepotrebnu upotrebu.				
4.3	Plan upravljanja zatvaranjem puteva – dio Plana upravljanja saobraćajem	Kada se miniranje vrši na udaljenosti od 500 metara od javnog puta, biće sproveden Plan upravljanja zatvaranjem puteva.	- EPC izvođač - Inženjer	Uključeno u troškove izgradnje	Broj privremenih zatvaranja javnih puteva usljed aktivnosti miniranja u radijusu od 500 metara od saobraćajnica.	Inženjer tokom svakog miniranja
4.4	Zdravlje i bezbjednost stanovništva	- Plan upravljanja saobraćajem (TMP) i Metodologija izgradnje obuhvatiće sve dogovorene mjere za ublažavanje buke i vibracija. - Planiranje transportnih ruta, uključujući privremene pristupne puteve, transportne puteve i gradilišta, treba biti određeno tako da se izbjegn timer naseljena područja i da se, koliko god je moguće, udalje od osjetljivih receptora i naselja. - Projekat treba da razmotri mogućnost izgradnje novog pristupnog puta umesto korišćenja postojeće saobraćajne mreže. - Tokom napredovanja izgradnje, identifikovaće se objekti koji bi mogli biti potencijalno ugroženi, uključujući procjenu osjetljivosti na buku tokom noći. - Trasa autoputa koristiće se za transport građevinskog materijala i opreme gdje god je to moguće. - Interni transportni putevi treba da budu dobro projektovani i održavani, a strme nagibe treba izbjegavati gdje god je to moguće. - Prazna vozila ne smiju imati labave lance ili druge dijelove koji mogu proizvoditi buku, na utovarnoj platformi. - Prilikom istovara, materijal se moraju spuštati sa odgovarajuće visine kako bi se izbjegla buka i umanjio uticaj buke na okolinu. - Sva građevinska oprema i vozila moraju se redovno provjeravati i održavati, posebno dizel oprema – uključujući zamjenu usisnih i izduvnih prigušivača, kada je to potrebno. Svaka promjena u zvuku prilikom rada opreme treba da bude signal za njeno povlačenje iz upotrebe i servisiranje. - Lokacije svih pomoćnih postrojenja (npr. generatori, kompresori) biće određena tako da uzrokuju minimalno ometanje bukom. - U slučaju prekoračenja nivoa buke, na mašinama će biti postavljeni prigušivači ili akustički zaštitni omotači, kao i prenosive zvučne barijere oko stacionarne opreme, kada je to primjenljivo. - Ograničenje brzine na 20 km/h biće primijenjeno na neasfaltiranim putevima kako bi se smanjile vibracije i buka, smanjila emisija prašine i smanjio rizik od nesreća (vozila, pešaci, biciklisti, i fauna). - Prekoračenja brzine će se prijavljivati upravi gradilišta i rješavaće se u skladu sa Planom upravljanja H&S. - Po potrebi će se obezbijediti dodatna obuka vozača, privremena ograničenja brzine, unaprijeđen nadzor vožnje i druge korektivne mjere.	- EPC izvođač - Inženjer	Uključeno u troškove izgradnje	- Rezultati praćenja buke - Usvojen TMP - Odobrena Metodologija - Upozorenja/kazne od strane nadležnih organa - Registar žalbi	Inženjer

Stavka	Tema / Potencijalni uticaj	Mjere ublažavanja	Odgovornost	Trošak	Indikator učinka	Praćenje
		▪ Kretanje građevinskog saobraćaja kroz zajednice koje predstavljaju osjetljive receptore biće, gdje god je moguće, spriječeno ili ograničeno. Ukoliko to ne može da se izbjegne, primjenjivaće se dodatne mjere definisane u Planu upravljanja saobraćajem (TMP), poput pravila sporije vožnje i fizičkih ograničenja brzine. ▪ Mjere za ublažavanje buke koje se odnose na opremu i vozila u blizini osjetljivih receptora treba da obuhvate: ➤ Minimiziranje buke/vibracija od motora, mjenjača i karoserije vozila kroz sprovođenje programa redovnog održavanja opreme. ➤ Redovno održavanje kolovoza. ➤ Izbjegavanje nepotrebnog rada motora u praznom hodu. ➤ Minimiziranje potrebe za kretanjem unazad kamiona i opreme, čime se smanjuje učestalost aktiviranja zvučnih signala za vožnju unazad. Moguće je razmotriti alternative standardnom zvučnom signalu pri kretanju unazad (beeper alarmi), kao što su 'samopodesivi' ili 'pametni' alarmi, koji imaju mehanizam za detekciju lokalnog nivoa buke i automatski prilagođavaju jačinu alarma tako da je 5 do 10 dB iznad nivoa buke u okolini pokretne opreme. ➤ Gdje god je to moguće, bučne aktivnosti kao što su povlačenje opreme i održavanje, treba da budu ograničene na dnevne sate. ▪ Nivoi buke neće prelaziti granične vrijednosti koje propisuje Svjetska zdravstvena organizacija (WHO), nacionalni zakoni, niti će uzrokovati povećanje pozadinske buke za više od 3 dB na najbližem receptoru izvan gradilišta. ▪ Granične vrijednosti buke za građevinske aktivnosti propisane su u nacionalnom EIA. U slučaju prekoračenja ovih vrijednosti, biće sprovedene odgovarajuće mjere ublažavanja u skladu sa crnogorskim zakonima. Ove mjere mogu uključivati: ➤ Minimiziranje noćnih radova i transporta što je više moguće, naročito u blizini naselja ili na putevima kroz koja prolazi saobraćaj. ➤ Maksimalno povećanje udaljenosti između gradilišta i osjetljivih lokacija (kao što su bolnice, starački domovi, škole). Ako ovo nije izvodljivo, treba postaviti privremene zvučne barijere (npr. prenosivi zvučni zidovi ili zemljani nasipi) između gradilišta i osjetljivih lokacija; ➤ Gašenje građevinske opreme koja se koristi u intervalima, između radnih faza. ▪ Radno vrijeme za određenu građevinsku opremu ili radove sa većim uticajem buke i vibracija biće ograničeni na osnovno radno vrijeme u toku dana ili na trase gde je područje manje osjetljivo na buku.				
4.5	Uticaji na lokalnu infrastrukturu	<u>Projektovanje i faza prije izgradnje</u> ▪ Izrada Plana pripravnosti i reagovanja u vanrednim situacijama (EPRP), koji će uzeti u obzir kapacitet zajednica i trenutnu situaciju lokalne infrastrukture kako bi se efikasno odgovorilo na vanredne situacije.	▪ EPC izvođač ▪ Engineer	Uključeno u troškove izgradnje	Plan pripravnosti i reagovanja u vanrednim situacijama (EPRP) usvojen Usvojen IUMP	▪ Inženjer ▪ Na mjesečnom nivou

Stavka	Tema / Potencijalni uticaj	Mjere ublažavanja	Odgovornost	Trošak	Indikator učinka	Praćenje
		- Izrada Plana upravljanja infrastrukturom i komunalnim uslugama (IUMP). - Izrada Plana za upravljanje smještajem radnika, uzimajući u obzir infrastrukturne i komunalne potrebe za gradilišta, smještaj, radionice i skladišta.. - Tokom izrade svih planova, biće angažovani lokalni nadležni organi i komunalne kompanije kako bi se osiguralo kontinuirano snabdijevanja zajednice. <u>Faza izgradnje</u> - Projekat će sprovesti žalbeni mehanizam i rješavati žalbe vezane za infrastrukturu u skladu sa Planom uključivanja zainteresovanih strana (SEP) projekta. - Obuka građevinskih radnika u vezi sa dobrim praksama u pogledu efikasnosti korišćenja resursa.			Usvojen i odobren Plan za upravljanje smještajem radnika (ako je primjenjivo) Uspostavljen žalbeni mehanizam	
4.6	Narušavanje zdravlja životne sredine, kvaliteta života i dobrobit tokom faze izgradnje	<u>Faza projektovanja</u> - CESMP će uključivati Plan upravljanja bukom i vibracijama kojim će se definisati lokacije osjetljivih receptora, program praćenja i posebne mjere ublažavanja koje će se sprovoditi tokom izgradnje - CESMP će takođe uključivati Procedure za upravljanje kvalitetom vazduha, koje će se sprovoditi tokom izgradnje. - Potrebno je da se izvrši Planiranje transportnih ruta, uključujući privremene pristupne i servisne puteve, treba da izbjegava naseljena mesta i bude što dalje od osjetljivih primalaca i sela - Tokom napretka izgradnje Projekta biće unapred definisani objekti objekti koji potencijalno mogu biti pogođeni, uključujući procjenu njihove osjetljivosti na noćne smetnje. - Plan upravljanja saobraćajem (TMP) će uključivati mjere za obezbjeđenje pristupa ta lokalne zajednice. <u>Faza prije izgradnje</u> - Plan upravljanja zdravljem i bezbjednošću na radu (OH&S Plan) uključuje svijest o pitanjima bezbjednosti i zdravlja zajednice. On će uključivati i Plan pripravnosti u slučaju pandemije, s obzirom na COVID-19 i/ili druge bolesti prisutne u regionu. - Raspored građevinskih radova biće blagovremeno dostavljen pogođenim naseljima, kako bi bili obaviješteni o zatvaranju puteva i mjerama opreza tokom izgradnje. - Sprovodiće se praćenje kvaliteta vazduha i buke u skladu sa lokalnim propisima. Saradnja s opštinskim odjeljenjem za zaštitu životne sredine biće unapred uspostavljena. <u>Faza izgradnje</u> - Vršiće se redovno praćenje kvaliteta vazduha (parametri: PM10, PM2.5, SO₂, NO_x, HC, CO itd.) u radnim zonama u pozajmištima, pristupnim putevima, radnim zonama, kampovima, fabrikama betona i asfaltnim postrojenjima - Raspored građevinskih radova će se redovno dostavljati lokalnim zajednicama kako bi bili informisani o privremenim zatvaranjima puteva i potrebnim mjerama opreza. - Biće postavljen sistem za pranje vozila kako bi se spriječilo	- EPC izvođač - Inženjer	Uključeno u troškove izgradnje		

Stavka	Tema / Potencijalni uticaj	Mjere ublažavanja	Odgovornost	Trošak	Indikator učinka	Praćenje
		raznošenje blata po putevima. - Na osjetljivim lokacijama će se primjenjivati mjere za suzbijanje širenja prašine, poput prskanja vodom. - Nivo buke u radnim zonama redovno će se mjeriti tokom svih smjena. - U slučaju prekoračenja dozvoljenog nivoa buke, koristiće se prigušivači, akustične obloge i prenosive zvučne barijere oko stacionirane opreme, gdje je to primjenjivo. - Kretanje građevinskih vozila kroz zajednice sa osjetljivim receptorima biće spriječeno ili ograničeno gdje god je to moguće. Ako se ne može izbjeći, primjenit će se dodatne mjere iz TMP-a (ograničenja brzine, fizičke barijere itd.). - Osjetljivi receptori (npr. bolnice, škole, starački domovi) biće unaprijed obaviješteni o bučnim radovima, uz dodatne mjere ublažavanja koje se odnose na konkretni projekat. - Gdje je potrebno, biće razmotrene posebne mjere zvučne izolacije, po principu slučaj-po-slučaj. - Na neasfaltiranim površinama u blizini naselja, važiće ograničenje brzine na 20 km/h. - Vjetrobrani ili sistemi za zaštitu od prašine (uključujući prskalice) treba da budu postavljeni oko lokacija glavnih građevinskih aktivnosti gdje je to potrebno, a ako je moguće, i u blizini potencijalno prašnjavih radova, kako bi se smanjio uticaj na obližnje stambene objekte - Oprema za kontrolu zagađenja vazduha (npr. filter postrojenja – baghouse) treba da bude ugrađena i da se koristi na asfaltnim postrojenjima. - Tokom transporta iskopanog materijala javnim putevima, materijal će biti prekriven najlonskom ceradom ili odgovarajućim materijalima (frakcije >10 mm), u skladu sa dobrom praksom. - Radi smanjenja emisije lebdeće prašine tokom kretanja vozila po javnim putevima i na gradilištima, servisnim putevima, kamenolomima i skladištima materijala, koristiće se metode za suzbijanje prašine (npr. zalivanje vodom, primjena netoksičnih hemikalija, ograničavanje brzine kretanja, korišćenje ispravnih i redovno održavanih vozila/opreme). U slučaju žalbi, biće sprovedene dodatne mjere, a rezultati će biti podeljeni sa podnosiocem žalbe. Ako rezultati mjerenja ne budu u skladu sa obavezama navedenim u odgovarajućim poglavljima Izveštaja o životnoj sredini, biće primjenjene dodatne mjere ublažavanja.				
4.7	Povećan saobraćaj i porast broja saobraćajnih nezgoda	<u>Faza prije izgradnje</u> - Biće izrađen i usvojen Plan upravljanja saobraćajem (TMP), i uključivaće dobre prakse i specifične mjere ublažavanja za osjetljiva područja. - TMP će biti dostavljen lokalnim nadležnim organima na odobrenje. - Lokalni nadležni organi će biti informisani o datumu, vremenu i trasi transportnih aktivnosti vezanih za Projekat. - Biće postavljeni saobraćajni signali i znakovi koji će biti jasno	- EPC izvođač - Inženjer	Uključeno u troškove izgradnje	Usvojen TMP	- Inženjer - Na dnevnom nivou

Stavka	Tema / Potencijalni uticaj	Mjere ublažavanja	Odgovornost	Trošak	Indikator učinka	Praćenje
		vidljivi. - Po potrebi će biti angažovani radnici za regulisanje saobraćaja. - Na raskrsnicama i priključcima gdje postoji povećan rizik od nezgoda biće primjenjene privremene mjere kontrole saobraćaja. - Svi vozači će poštovati ograničenja brzine i biće obučeni o svim saobraćajnim propisima Crne Gore. - Izvođač radova će obezbijediti da gradilište ima postavljene mjere i oznake za bezbjedno kretanje pješaka. Lokacije prelaza biće određene u skladu sa željama zajednice, uključujući i one koje se odnose na bezbjednost ili praktičnost. - Postavljanje barijera (npr. ograde, zelene barijere) radi sprječavanja pristupa gradilištu izvan predviđenih pješačkih prelaza. <u>Faza izgradnje</u> - Biće obezbijeđena pratnja i nadzor za teške mašine koje zahtijevaju pratnju i dozvolu u skladu sa crnogorskim propisima. - Biće nadziran saobraćaj vozila koja prevoze građevinski materijal i opremu preko javnih i privatnih puteva, kao i željezničkih prelaza. - Saobraćaj vezan za Projekat biće regulisan tokom termina kada lokalno stanovništvo mora da putuje (npr. do škole, trgovačkih zona) ili obavlja poljoprivredne aktivnosti (npr. ispaša stoke). - Privremeni pristupi privatnim parcelama ili odgovarajuće alternativne rute biće definisane u konsultacijama sa vlasnicima ili korisnicima zemljišta. - Zajednice i lokalni nadležni organi će biti blagovremeno informisani o zatvaranju puteva zbog radova na drumskim i željezničkim prelazima. - Za svaki drumski prelaz, metoda izvođenja biće prethodno dogovorena sa nadležnim organima. Sve metode i tehnike gradnje koje predloži izvođač moraju minimizirati poremećaje u saobraćaju. - Izvođač će obezbijediti obuku radnika o bezbjednosti u saobraćaju. - Škole u blizini gradilišta biće informisane o periodima povećanog saobraćaja, a kretanje vozila biće smanjeno tokom vremena kada djeca dolaze ili odlaze iz škole. - Teškim mašinama i vozilima koja se koriste za prevoz (uključujući prevoz osoblja) upravljaće kvalifikovani i licencirani vozači. - Svi vozači moraću da budu upoznati sa i da poštuju saobraćajne znakove, da budu informisani o mogućim „kritičnim tačkama“ i da budu obučeni za vožnju na i van puta. - Radno vrijeme i vrijeme odmora vozača biće u skladu s važećim zakonodavstvom Crne Gore. - Nadgledanje bezbjednosnih procedura za teret, vozila i vozače takođe će biti sprovedeno prema nacionalnim propisima. - Sva gradilišta, projektne lokacije, privremeni putevi i saobraćajni režimi biće propisno obilježeni, u skladu sa zakonima Crne Gore				

Stavka	Tema / Potencijalni uticaj	Mjere ublažavanja	Odgovornost	Trošak	Indikator učinka	Praćenje
		i Planom upravljanja saobraćajem (TMP). - Noćna vožnja/transport biće svedena na minimum kako bi se smanjio rizik od saobraćajnih nezgoda, a za noćne aktivnosti biće obezbijeđene potrebne dozvole. - Naknada za štetu nastalu kao posljedica nezgoda povezanih sa Projektnim aktivnostima biće izvršena u skladu s važećim zakonodavstvom i žalbenim mehanizmom definisanim u Planu uključivanja zainteresovanih strana (SEP). - Biće uspostavljen žalbeni mehanizam kroz koji će zajednice i pojedinci moći formalno da iznesu svoje zabrinutosti, primjedbe i žalbe i omoguće donošenje odluka i rješenja koja će biti prihvatljiva za sve uključene strane. - Trase koje će se koristiti, kao i termini najvećeg saobraćajnog opterećenja, biće podijeljeni sa mjesnim zajednicama i rukovodstvima škola. - Kontakt osobe izvođača (CLO) će, u slučajevima kada postoje škole na trasama koje će se koristiti, održati edukativne obuke za podizanje svijesti. Postavljanje fizičkih barijera (npr. ograde) biće obavezno kako bi se spriječio pristup pješaka gradilištu, osim na označenim prelazima.				
4.8	Bezbijednost oko gradilišta	<u>Faza izgradnje</u> - Aktivnosti uključivanja zainteresovanih strana biće sprovedene prije početka izgradnje kako bi se zainteresovane strane informisale o rizicima i posljedicama neovlašćenog ulaska na gradilište; - Obezbjedeće će redovno obilaziti gradilište kako bi spriječili svaki neovlašćen pristup i osigurali da se poštuju svi protokoli za ulazak na gradilište; - Plan upravljanja obezbjeđenjem će biti izrađen i sproveden od strane izvođača radova, i definisaće očekivanja u vezi sa ponašanjem i postupcima osoblja zaduženog za bezbjednost; - Obuka za upravljanje konfliktima biće organizovana za pripadnike obezbjeđenja koji nose oružje; - Gradilište će biti obezbijeđeno kako bi se spriječio neovlašćen pristup. Sve žalbe u vezi sa pitanjima bezbjednosti i sigurnosti biće evidentirane putem žalbenog mehanizma Projekta, analizirane i obrađene bez odlaganja, uz preduzimanje odgovarajućih mjera.	- EPC izvođač - Inženjer	Uključeno u troškove izgradnje	Usvojen Plan upravljanja bezbjednošću	Na mjesečnom nivou
4.9	Plan upravljanja pomoćnim objektima, tj. pozajmištima	EPC izvođač će sprovesti procjenu rizika, obezbijediti privremene mjere upravljanja tokom faze izvođenja radova i prije predaje lokacija, planirati i sprovesti mjere bezbjednosti, konsultovati se sa kompanijom Monteput u vezi sa zahtjevima za zapošljavanje prilikom predaje, i potvrditi materijale koji su dozvoljeni za odlaganje	- EPC izvođač - Inženjer	Uključeno u troškove izgradnje	Usvojen Plan upravljanja pozajmištima	Na mjesečnom nivou
4.10	Paralelno izvođenje radova u neposrednoj blizini	Procijeniti rizike koji proističu iz ograničenog ili zbijenog radnog prostora tokom napredovanja radova.	- EPC izvođač - Inženjer	Uključeno u troškove izgradnje	Upravljanje promjenama sprovedeno kao odgovor na povećani rizik:	Na mjesečnom nivou
4.11	Razdvajanje radova i javnih površina	Jasna identifikacija i označavanje granica gradilišta, posebno u naseljenim područjima gdje se u blizini nalaze privatni objekti ili gdje se radovi izvode duž pješačkih staza. Oznake moraju biti	- EPC izvođač - Inženjer	Uključeno u troškove izgradnje	Fizičke granice lokacije ograđene:	Na mjesečnom nivou

Stavka	Tema / Potencijalni uticaj	Mjere ublažavanja	Odgovornost	Trošak	Indikator učinka	Praćenje
		vidljive i noću kao i tokom nepovoljnih vremenskih uslova.				
PR5: Eksproprijacija zemljišta, ograničenja u korišćenju zemljišta i prinudno raseljavanje						
5.1	Izbjegavanje i minimizacija raseljavanja	- Konsultovati se sa lokalnim zajednicama prilikom usaglašavanja konačnog projekta kako bi se uključile izmjene trase koje izbjegavaju negativne posljedice po povezanost zajednica, naročito u naseljima Kralje i Gnjili Potok. - Minimizirati efekte fizičkog i ekonomskog raseljavanja primjenom prilagodljivog pristupa u fazi izrade Glavnog projekta.	MONTEPUT EPC izvođač	Sopstveni resursi kompanije MONTEPUT i troškovi projektovanja	- Broj održanih konsultacija sa pogođenim lokalnim zajednicama i relevantnim zainteresovanim stranama - Zapisnici sa sastanaka izrađeni i dostavljeni EBRD-u	Na sedmičnoj osnovi
5.2	Trajna / privremena eksproprijacija zemljišta i imovine	- Izraditi LARP, uključujući i socio-ekonomsko istraživanje - Sprovesti detaljnu socijalnu anketu koja obuhvata sva pogođena domaćinstva i biznise (formalne i neformalne) koji su predmet fizičkog i/ili ekonomskog raseljavanja kao rezultat Projekta - Sprovesti potpunu procjenu imovine - Izraditi elaborat o eksproprijaciji - Organizovati konsultacije sa pogođenim licima - Isplatiti naknadu pogođenim licima / domaćinstvima - Sprovesti LARP - Sprovesti žalbeni mehanizam	MONTEPUT	Resursi državnog budžeta	- LARP izrađen i odobren od strane EBRD-a - LARP implementiran - Žalbeni mehanizam uspostavljen i vođenje registra tužbi	- EBRD kroz AESR - Mesečni izveštaj o napretku implementacije LARP-a - Mesečni izveštaj o praćenju tužbi
5.3	Privremeno zauzimanje zemljišta od strane izvođača	- Izvođač će biti odgovoran za obezbjeđivanje privremenog zemljišta potrebnog tokom izvođenja građevinskih radova u slučaju da javno zemljište nije dostupno. U takvim slučajevima, Izvođač će obezbijediti pravo na privremeno korišćenje zemljišta putem pregovora i sporazumnih dogovora sa vlasnicima zemljišta, i redovno obavještavati Nadzornog inženjera o ovom procesu, kako je definisano u LARP-u. - Biće izrađeni protokoli o ulasku na zemljište i napuštanju zemljišta.	- Implementacija –EPC izvođač - Odobrenje – MONTEPUT Nadzorni inženjer	Uključeno u troškove izgradnje	- Izrađeni protokoli za ulazak i napuštanje zemljišta - Broj zemljišnih parcela vraćenih vlasnicima - Broj potpisanih ugovora o zakupu zemljišta	Mjesečno kroz MPR
5.4	Kompenzacija za zemljište i imovinu	Za lica pogođena Projektom biće obezbjeđena kompenzacija u skladu sa principima utvrđenim u LARF-u i LARP-u, prije preuzimanja odgovarajućeg zemljišta.	MONTEPUT / Vlada Crne Gore	Državni budžet	- Broj potpisanih ugovora o kompenzaciji - Broj izvršenih isplata	- MONTEPUT, nedeljno do završetka eksproprijacije zemljišta - Polugodišnje izvještavanje prema EBRD-u kroz AESR - Plan eksproprijacije zemljišta i evidencija - Evidencija kompenzacija i pomoći pri preseljenju - Registar tužbi
5.5	Pristup zemljištu / uticaji podjele zemljišta i neiskoristivost	- Glavni projekat će uključivati izmjene trase radi izbjegavanja uticaja podjele zemljišta, posebno u lokalnim zajednicama Kralje i Gnjili Potok - U slučaju neizbježnih uticaja, biće omogućena eksproprijacija napuštenog/neisplativog zemljišta	EPC izvođač MONTEPUT	Uključeno u troškove izgradnje	- Sprovedene izmjene projekta - Broj podnijetih i pozitivno riješenih zahtjeva za otkup napuštenog zemljišta	Mjesečno putem baze podataka o eksproprijaciji i žalbenog mehanizma (GRM)
5.6	Procjena i evaluacija usklađenosti sa LARP-om	Izraditi Izveštaj o sprovođenju eksproprijacije i preseljenja nakon završetka procesa eksproprijacije (to podrazumijeva završenu isplatu naknada i obradu tužbi – ne nužno završetak svih aktivnosti obnavljanja životnih sredstava, koje mogu trajati duže) i uspješno ublažiti sve uticaje	MONTEPUT	Resursi MONTEPUT-a	- Izrađen izveštaj i odobren od strane EBRD-a - Definisane potrebne korektivne mjere - Sprovedene korektivne mjere	Mjesečno putem baze podataka o eksproprijaciji i GRM

Stavka	Tema / Potencijalni uticaj	Mjere ublažavanja	Odgovornost	Trošak	Indikator učinka	Praćenje
PR6: Očuvanje biodiverziteta i održivo upravljanje prirodnim resursima						
6.1	Staništa, Flora i Fauna - Uticaji tokom perioda prije izgradnje / izgradnje: - Gubitak prirodne vegetacije (kao i gubitak sekundarnih vrsta u projektnom području) i krčenje šuma. - Fragmentacija staništa i ograničavanje kretanja pojedina ili grupa divlje faune u području gdje se projekat implementira. - Degradacija abiotičkih komponenti ekosistema (vazduh, voda, zemlja). - Pojava invazivnih vrsta.	Mjere ublažavanja: - Izvođač će izraditi Plan upravljanja biodiverzitetom tokom izgradnje prije početka bilo kojih radova (uključujući radove prije izgradnje) i sprovesti plan tokom cijelog perioda izgradnje - Plan će uzeti u obzir osnovne uslove koji su već zabilježeni kroz sprovedena terenska istraživanja. - Plan će uključivati dodatno dodatno istraživanje vodenog ekosistema (ihtiofauna i bentos), koje će se sprovesti u fazi prije izgradnje, kao i definisati potrebu za dodatnim istraživanjima koja treba sprovesti u fazi prije izgradnje, procjenu potrebe za istraživanjima na lokacijama deponija i pozajmišta; - Plan će uzeti u obzir i uključiti rezultate Procjene kritičnih staništa (sprovedenih u okviru ESIA). - Plan će uključivati analizu gubitaka i dobitaka kojom se obezbjeđuje da za staništa identifikovana u obuhvatu projekta, a koja su klasifikovana kao prioritetna staništa biodiverziteta (PBF), ne dođe do neto gubitka, dok se za stanište 91E0*, kao i za vrste koje su kvalifikovane kao kritična staništa (CH) prema regulativi EU, postigne neto dobitak. Ukoliko je to neophodno za ostvarenje neto dobitka, treba identifikovati i mogućnosti kompenzacionih mjera. - Plan će definisati detaljne mjere i procedure za izbjegavanje / sprečavanje / minimiziranje negativnih uticaja na biodiverzitet, na osnovu mjera opisanih u ESIA i nacionalnoj EIA, kao i relevantnih odobrenja. - Plan je živi dokument što znači da mora biti redovno ažuriran kako bi odražavao nova saznanja i razumijevanje dinamike i projekta, i uključujući nove informacije dobijene tokom faze prije izgradnje.	EPC izvođač	Uključeno u troškove izgradnje	- Plan upravljanja bioraznolikošću tokom izgradnje razvijen i odobren od strane PIU / Nadzornog inženjera i Lenders, te implementiran od strane izvođača radova. - Analiza neto gubitka / neto dobitka uključena u Plan upravljanja bioraznolikošću. - Izbor i procjena adekvatnih KPI-ova, kao što su: - Promjena u površini staništa (ha ili % promjena), - Indeks stanja staništa (ocjena zasnovana na skali), - Odnos kompenzacije za bioraznolikost (odnos restauracije i gubitka) - Implementacija Akcionih planova za bioraznolikost (% realizovanih akcija), - Utvrđeno da projekat ne uzrokuje neto gubitak za PBF i da neto dobitak može / biti postignut za CH.	Mjesečno izvještavanje o aktivnostima plana / rezultatima praćenja; Program praćenja (u skladu sa Planom praćenja životne sredine i društvenih aspekata iz ESIA).
PR8: Kulturno dobro						
8.1	Predmeti kulturnog dobra pronađeni tokom izgradnje	- Izrada Procedura za slučajne pronalaskе - Jasno definisanje uloga i odgovornosti, uz određivanje kontakt osobe iz rukovodećeg tima izvođača kojoj će se prijavljivati nalazi.	EPC izvođač	U skladu sa odredbama nacionalnog zakonodavstva	Procedura za slučajne pronalaskе su uključene u EPC ugovor, a detaljne procedure su uspostavljene i odobrene od strane inženjera i kompanije MONTEPUT	Dnevno, tokom zemljanih i radova iskopa Mjesečno kroz MPR izvještaje U slučaju slučajnih pronalazaka, odmah evidentirati nalaze i pripremiti izvještaje
8.2	Plan upravljanja kulturnim dobrima	- Plan upravljanja kulturnim dobrima će se koristiti kao osnova za definisanje svih zahtjeva, procedura, resursa, stručnih kapaciteta i vremenskih okvira potrebnih za minimizaciju negativnih uticaja na kulturno dobro. - U planu će biti istaknuti principi i procedure upravljanja kulturnim dobrom koje treba primjenjivati tokom izgradnje i eksploatacije, u skladu sa politikama Projekta i važećim zakonodavstvom Crne Gore. - Plan će uključivati sve zahtjeve Zavoda za zaštitu spomenika kulture. - Biće definisane konkretne aktivnosti i mjere za upravljanje rizicima i uticajima na lokalitete kulturnog naslijeđa navedene u poglavlju 6.17 ESIA izvještaja (Osnovno stanje).	EPC izvođač	Uključeno u troškove izgradnje	- Usvojen Plan upravljanja kulturnim dobrima i odobren od strane Inženjera i kompanije MONTEPUT	Potvrda putem MPR izvještaja
8.3	Uticaji prije početka izgradnje	Preventivne mjere, uključujući sprovođenje istraživanja prije početka radova, određivanje jasnih protokole za prekid radova u	EPC izvođač	Uključeno u troškove izgradnje	Završena istraživanja prije izgradnje i unijeta u registar	Potvrda putem MPR izvještaja

Stavka	Tema / Potencijalni uticaj	Mjere ublažavanja	Odgovornost	Trošak	Indikator učinka	Praćenje
		slučaju nalaza, obavještanje nadležnih institucija i sprovođenje unapred dogovorenog programa evidentiranja kulturnog dobra prije nastavka radova.			Izdati nalozi za obustavu radova Zvanična objavještenja odgovornim institucijama, u pisanom obliku	
8.4	Izveštavanje o rezultatima istraživanja i slučajnim pronalascima	Vođenje dnevnika radova Mjesečni izvještaji o napretku Zvanično obavještanje nadležnih institucija o svim nalazima	EPC izvođač	Uključeno u troškove izgradnje	Dostavljeni izvještaji	Potvrda putem MPR izvještaja
8.5	Neodgovarajuća dodjela resursa i nestručno osoblje	Relevantna obuka ili uvodno informisanje o zahtjevima upravljanja kulturnim dobrima, kao dio procesa mobilizacije, radi obezbjeđenja efikasnog sprovođenja	EPC izvođač	Uključeno u troškove izgradnje	Odgovarajuća dodjela resursa Obezbjeđena obuka za radnike angažovane za zemljane i radove iskopa	Potvrda putem MPR izvještaja
8.6	Regulatorna neusaglađenost	Prilikom objavljivanja ili širenja informacija o kulturnom dobru, obavezno se konsultovati sa stručnjacima i regulatornim tijelima,	EPC izvođač i MONTEPUT	Uključeno u troškove izgradnje	Unosi u Registar angažovanja zainteresovanih strana	Dnevno, tokom zemljanih i radova iskopa Mjesečno kroz MPR izvještaje
PR10: Objavljivanje informacija i uključivanje zainteresovanih strana						
10.1	Sistematski pristup uključivanju zainteresovanih strana koji će pomoći klijentu da izgradi i održi konstruktivan odnos sa zainteresovanim stranama	- Izraditi usvojiti, objaviti i sprovesti Plan uključivanja zainteresovanih strana (SEP). - Ažurirati SEP tokom faze izmjene Glavnog projekta. - U skladu sa ažuriranim SEP-om, po potrebi uvesti dodatne metode komunikacije i uključivanja zainteresovanih strana	MONTEPUT	Sopstveni resursi kompanije Monteput	- Usvojen SEP, objavljen i konsultovan sa zainteresovanim stranama - Usvojen ažurirani SEP objavljen i konsultovan sa zainteresovanim stranama	Jendokratno i prijavljeno EBRD-u
10.2	Improved decision-making so Project outcomes fit better with the needs and interest of stakeholders	- Prezentacija glavnog projekta – odluka o konačnoj trasi u pogođenim zajednicama, kako je definisano u Prilogu 1 SEP-a (ili njegovoj ažuriranoj verziji). Cilj je da jasno predstavi obuhvat projekta, saslušaju njihovi stavovi u vezi sa pristupom njihovoj imovini i, ukoliko je moguće, izvrše izmjene kako bi se njihovi zahtjevi uzeli u obzir. Prije početka izgradnje, sprovesti isti proces informisanja kako bi pogođeni stanovnici bili upoznati sa konačnim rješenjima, uz objašnjenje razloga za donesene odluke (tehnički, finansijski, bezbjednosni i drugi faktori), i osigurati da ljudi imaju jasne informacije o načinu i lokaciji pristupa zemljištu sa druge strane pruge (gradilište) i da dobiju kontakt podatke izvođača za eventualne tužbe. - Evidencija zabrinutosti u vezi sa E&S rizicima i uticajima u bazi podataka Žalbenog mehanizma. - Pružiti povratnu informaciju o načinu na koji će zabrinutosti biti riješene i uključiti lokalne zajednice u zajednički proces odlučivanja	MONTEPUT	Sopstveni resursi kompanije Monteput	- Završeni sastanci sa mjesnim zajednicama - Propremljeni zapisnici sa sastanaka - Povratne informacije pružene mjesnim zajednicama	Mjesečno
10.3	Predočene zabrinutosti u mjesnim zajednicama Kralje, Bare Kraljske i Slatina tokom faze Idejnog projekta	- Konsultacije sa mjesnim zajednicama o svakoj zabrinutosti - Predstavljanje rješenja za istaknute zabrinutosti	MONTEPUT	Interni resursi kompanije MONTEPUT	- Broj održanih sastanaka sa mjesnim zajednicama - Postignuti dogovori o upravljanju izmjenama - Dogovorene izmjene uključene u Glavni projekat	
10.4	Rizik od stvarne ili percipirane isključenosti pogođenih zajednica iz aktivnosti planiranja tokom životnog ciklusa projekta. Uspješno upravljanje E&S rizicima i	- Izraditi i sprovesti Plan uključivanja zainteresovanih strana (SEP). - Ažurirati SEP prije svake glavne faze projekta - Objaviti SEP na zvaničnom veb-sajtu projekta i proslijediti ga pogođenim zajednicama - Korišćenjem povratnih informacija dobijenih od zainteresovanih strana, ažurirati Registar rizika i uticaja	MONTEPUT EPC izvođač	SEP je dodatno ažuriran u okviru internih resursa kompanije MONTEPUT	- Usvojen SEP, objavljen i konsultovan sa zainteresovanim stranama - Ažuriranje SEP-a prije faze izgradnje i eksploatacije - Ažuriran Registar rizika i uticaja	u

Stavka	Tema / Potencijalni uticaj	Mjere ublažavanja	Odgovornost	Trošak	Indikator učinka	Praćenje
	uticajima projekta.	projekta Aktivno koristiti SEP tokom izrade i sprovođenja ESMP plana EPC izvođača, uključujući sve pripadajuće pod-planove.				
10.5	Obezbijediti da tužbe zainteresovanih strana budu riješene i da se njima upravlja na odgovarajući način	- Uspostaviti i sprovesti žalbeni mehanizam za žalbe lokalne zajednice. - Uspostaviti i održavati Registar žalbi na projektu. - Definisati i primjenjivati procedure za praćenje i izvještavanje o žalbama - Detaljno opisati žalbeni mehanizam zajednice u okviru Plana uključivanja zainteresovanih strana (SEP). - Objaviti žalbeni mehanizam na zvaničnom veb-sajtu projekta i direktno u pogođenim zajednicama. - Imenovati službenika za odnos sa zajednicom (CLO) koji će biti odgovoran za sprovođenje SEP-a i upravljanje žalbama tokom faze izgradnje i eksploatacije.	MONTEPUT EPC izvođač	Sopstveni resursi kompanije Monteput	CLO je imenovan prije izgradnje.	- Vođenje evidencije o aktivnostima konsultacija. - Objavljeni kontakt podaci CLO.
10.6	Objavljivanje i dijeljenje informacija u skladu sa standardima Projekta	- Uspostaviti zvaničan veb-sajt Projekta i redovno ga ažurirati. - Objavljivati sve relevantne informacije i dokumentaciju o Projektu putem veb-sata, uključujući ESIA izvještaj za projekat.	MONTEPUT EPC izvođač	Sopstveni resursi kompanije Monteput	- Uspostavljanje veb-sajta Projekta tokom faze Glavnog projekta. - Operativan i redovno ažuriran veb-sajt Projekta. - Informacije i dokumentacija o Projektu su objavljeni na veb-sajtu Projekta.	Godišnji nadzor (revizija) od strane zajmodavaca

8.2 Operativni plan upravljanja životnom sredinom i socijalnim pitanjima

Stavka	Tema / Potencijalni uticaj	Mjere ublažavanja	Odgovornost	Trošak	Indikator učinka	Praćenje
PR1 Procjena i upravljanje zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima						
1.1	Izrada Plan upravljanja životnom sredinom i socijalnim pitanjima u fazi eksploatacije (OESMP)	Pripremiti OESMP koji uključuje postojeće operativne procedure kompanije MONTEPUT. Plan će detaljno definisati postupke i mjere za zaštitu životne sredine i socijalne aspekte (E&S), kao i odgovornosti za sprovođenje zahtjeva iz relevantnih dozvola, odobrenja, licenci, kao i zahtjeva EBRD-a i nacionalnog zakonodavstva, koji se odnose na rad i održavanje Projekta.	MONTEPUT	Uključeno u standardne troškove za rad i održavanje koje finansira MONTEPUT	Izrađen OESMP prije početka operativne faze i sproveden u operativnoj fazi	Politika uključena u ESMS i dostavljena EBRD-u
1.2	Izrada podplanova u okviru OESMP-a	Prije početka faze eksploatacije, i kao dio OESMP-a, pripremiti sljedeće planove: - Operativni plan upravljanja biodiverzitetom - Operativni plan upravljanja kvalitetom vazduha - Operativni plan upravljanja bukom i vibracijama - Operativni plan upravljanja vodom i zemljištem - Operativni plan upravljanja otpadom - Operativni plan održavanja - Operativni plan zaštite zdravlja, bezbjednosti i sigurnosti - Operativni plan upravljanja kulturnim dobrom - Operativni plan pripravnosti i odgovora na vanredne situacije	MONTEPUT	Uključeno u standardne troškove za rad i održavanje koje finansira MONTEPUT	Izrađeni planovi prije početka operativne faze i sprovođenje u operativnoj fazi	- Kvartalno interno praćenje - Tokom perioda trajanja kredita, obavještanje EBRD-a
PR3 – Efikasno korišćenje resursa i prevencija zagađenja Resource Efficiency and Pollution Prevention						
3.1	Kvalitet vazduha / Emisije prašine tokom eksploatacije puta (saobraćaj)	Sprovođenje ograničenja brzine, ukoliko je potrebno	Monteput	10000 € po kampanji	Koncentracija zagađujućih materija (CO, SO ₂ , NO _x , Benzen, PM ₁₀ , PM _{2.5}) –upoređivanje sa graničnim vrijednostima propisanim zakonom Broj prekoračenja	Redovna mjerenja tokom operativne faze (u skladu sa Planom praćenja iz ESIA)
3.2	Buka i vibracije / Povećani nivoi buke uslijed eksploatacije puta (saobraćaj)	- Projektovanje i izgradnja zvučnih barijera (zidova), u skladu sa preporukama iz ESIA izvještaja i nacionalne EIA dokumentacije (uz mogućnost ažuriranja tokom glavnog projekta). - Projektovanje zvučnih barijera mora biti u skladu sa odredbama nacionalnog i evropskog zakonodavstva, kao i relevantnim standardima (EN 14388:2015 – Uređaji za smanjenje saobraćajne buke – Specifikacije).	EPC izvođač (za izgradnju zidova) Monteput (za praćenje)	Izgradnja zidova je uključena u troškove izgradnje 12000-15000 € po kampanji mjerenja buke	Ldan, Lveče and Lnoć upoređivanje sa graničnim vrijednostima propisanim zakonom Broj žalbi	- Redovna mjerenja tokom operativne faze (u skladu sa Planom praćenja iz ESIA) - Registar žalbi
3.3	Površinske vode / Kvalitet površinskih voda tokom eksploatacije	- Praćenje kvaliteta površinskih voda - Praćenje kvaliteta otpadnih voda iz biološkog prečištača	Monteput	1500 € po kampanji	Usaglađenost sa odredbama nacionalnog zakonodavstva	Evidencija praćenja (u skladu sa Planom upravljanja E&S iz ESIA)
3.4	Klimatske promjene – Emisije gasova sa efektom staklene bašte (GHG) Emisije GHG gasova uslijed odvijanja saobraćaja	- Ugradnja fotonaponskih (solarnih) uređaja na javnu rasvjetu, radi smanjenja ugljeničnog otiska tokom eksploatacije puta. - Podizanje svijesti vozača o energetske efikasnoj vožnji, kao mjera za ublažavanje emisija gasova sa efektom staklene bašte (GHG). - Poštovanje propisanih ograničenja brzine	Monteput	U okviru operativnih troškova operatera	CO ₂ eq	Procjene ugljeničnog otiska
3.5	Klimatske promjene – Ranljivost i adaptacija	- Redovno provjeravati stanje asfalta; napukle i oštećene površine sanirati na vrijeme. - Održavati sistem odvodnje u ispravnom stanju.	Monteput	U okviru operativnih troškova operatera	- Broj inspekcija. - Broj aktivnosti održavanja i korekcija.	- Evidencija rezultata inspekcija. - Evidencija rezultata

Stavka	Tema / Potencijalni uticaj	Mjere ublažavanja	Odgovornost	Trošak	Indikator učinka	Praćenje
		- Mostove i druge objekte treba pregledati prije i nakon poplavnih događaja. - Izraditi Plan upravljanja imovinom (Asset Management Plan). - Izraditi Plan reagovanja u vanrednim situacijama izazvanim ekstremnim vremenskim uslovima				održavanja.
3.6	Otpad Prikupljen otpad tokom faze eksploatacije	- Izvođači radova na održavanju odgovorni su za pravilno upravljanje otpadom nastalim tokom tih aktivnosti. Sav otpad mora biti sortirani i zbrinut u skladu sa važećim propisima. - Operater puta je odgovoran za upravljanje otpadom koji proizvode korisnici puta (npr. smeće iz vozila, odmorišta i sl.).	Izvođači radova na održavanju Monteput		Klauzule u dokumentaciji o nabavci za izvođače usluga održavanja	Interne revizije i izvještaji operatera
3.7	Otpadne vode Otpadne vode tokom faze eksploatacije	Operater autoputa mora sprovoditi redovno praćenje kvaliteta otpadnih voda iz biološkog prečištača, u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom i ESIA planom	Monteput	U okviru operativnih troškova operatera	U skladu sa zakonskim propisima	Analiza i evidencija
PR4	Zdravlje, bezbjednost i zaštita					
4.1	Operativni plana za zaštitu zdravlja, bezbjednosti i sigurnosti	Izrada i sprovođenje Operativnog plan za zaštitu zdravlja, bezbjednosti i sigurnosti koji će obuhvatiti sljedeće: - Identifikaciju rizika i mjera za zaštitu zdravlja i bezbjednosti radnika angažovanih na redovnom održavanju, u skladu sa EU Direktivom o bezbjednosti saobraćaja i relevantnim ISO standardima; - Kodeks ponašanja radnika; - Žaleni mehanizam; - Mjere za ublažavanje uticaja na zdravlje, bezbjednost i sigurnost lokalne zajednice, uključujući konsultacije sa zajednicama kako bi se riješili eventualni rezidualni problema u vezi kretanja i pristupa; - Zahtjeve u vezi sa angažovanjem osoblja obezbjeđenja, u skladu sa standardima i zahtjevima EBRD-a (ako bude angažovano).	MONTEPUT	Uključeno u standardne troškove za elksloataciju i održavanje koje finansira MONTEPUT	Planovi izrađeni prije faze eksloatacije i sprovedeni tokom faze eksploatacije	Interno praćenje
PR6 Očuvanje biodiverziteta i održivo upravljanje prirodnim resursima						
6.1	Flora – uticaji tokom eksploatacije - Fragmentacija staništa - Efekat barijere - Direktna smrtnost	- Projekat treba da minimalizuje fragmentaciju prirodnih staništa. - Vještačka rasvjeta mora biti takva da što manje ometa životne aktivnosti slijepih miševa. - U slučaju postavljanja prozirnih zvučnih barijera, one treba da budu obložene siluetama ptica - Izbjegavati postavljanje stubova i kablova gdje god je moguće; ako je njihova ugradnja neophodna, moraju biti opremljeni vizuelnim ometačima radi zaštite ptica	MONTEPUT		Broj gubitaka životinja	Interno praćenje Operatera
PR8 Kulturno naslijeđe						
8.1	Plan upravljanja kulturnim dobrom u fazi eksploatacije	Sve aktivnosti održavanja koje imaju potencijalni uticaj na poznata dobra kulturnog naslijeđa moraju biti pažljivo planirane u saradnji sa Zavodom za zaštitu spomenika, u skladu sa važećim nacionalnim zakonodavstvom.	MONTEPUT	Uključeno u standardne troškove za elksloataciju i održavanje koje finansira MONTEPUT	Plan je usvojen prije faze eksploatacije i sproveden u fazi eksploatacije	Interno praćenje
PR10: Objavljivanje informacija i uključivanje zainteresovanih strana						
10.1	Plan uključivanja zainteresovanih strana	Ažurirati projektni SEP po potrebi. Identifikaciju relevantnih	MONTEPUT	Uključeno u standardne	Plan je usvojen prije faze eksploatacije i	Interno praćenje

Stavka	Tema / Potencijalni uticaj	Mjere ublažavanja	Odgovornost	Trošak	Indikator učinka	Praćenje
	(SEP)	zainteresovanih strana tokom faze eksploatacije i uključivanje zainteresovanih strana u strategije bezbjednosti saobraćaja i operative planove		troškove za elksloataciju i održavanje koje finansira MONTEPUT	sproveden u fazi eksploatacije	
10.2	Plan upravljanja kulturnim dobrima tokom eksploatacije	Sve aktivnosti održavanja koje imaju potencijalni uticaj na poznata dobra kulturnog naslijeđa moraju biti pažljivo planirane u saradnji sa Zavodom za zaštitu spomenika, u skladu sa važećim nacionalnim zakonodavstvom.	MONTEPUT	Uključeno u standardne troškove za elksloataciju i održavanje koje finansira MONTEPUT	■ Plan je usvojen prije faze eksploatacije i sproveden u fazi eksploatacije	■ Interno praćenje